

Gebruik en misbruik des tooneels

<https://hdl.handle.net/1874/10118>

Yes

GEBRUIK én MISBRUIK D E S TOONEELS.

Door A. PÉL S.

Dienende tot het Vervolg van
Q. HORATIUS FLACCUS Dichtkunst.

De Dérde Druk naauwkeurig verbeterd.

NIL VOLÉNTIBUS ARDUUM

TE AMSTERDAM,

Gedrukt voor het KUNSTGENOOTSCHAP,
én te bekomen by de H. van de GABTE en H. BOS.
Met Privilégie. 1718.

TITELPRENT.

HEt Treurtoneelspel treedt met majesteit én
pracht

Te voorschyn, aangenaam voor alle opmerkende ooren.

De Lier én Papegaai betékenen de magt,
Die 't op élks hart heeft, hier gekomen om te hooren.
Het Blyspel staat 'er ook, te kennen aan 't gewaad,
Aan toefsel, en gebaar, én kluchtige manieren,
Bekwaam om menschen, van wat soort zy zyn óf
staat,

Hun straf te geeven, als ze wank'len in 't bestieren
Des leevens; hier toe dient de róskam scherp van
tand,

Om aan te tasten de bederf'lyke gebreken,
Als zy niet luisteren naar eene zachte hand.

Het lastig grauw wordt dus gewaarschuwd met dit teken.

Men hiet het dans-vermaak, geschikt tót tusschen-tyd,

Om 't blyde én droeve te vermengen én schakeeren.

Wat verder ziet men, hoe Alcides hier bestrydt
Een Hydra die zyn hoofd met lauw'ren zal vereeren.

Zo krygt de deugd haar loon, én ondeugd haare straf,
Wat nader dekt de scherm al 't geen het oog zou wraaken,

En keurt in 't openbaar al dit voorzichtig af,
't Zy moord, óf andere ongeloofelyke zaaken.

Al deeze dingen leert d'aanschouwer op een ry,
Als goede keur hem in haar tempel heeft gedraagen,

Wiens tóp gefiert is met de Pythagorische Y.
Hier op begint het licht veel schooner op te daagen,

En dryft de dampen, én de nevels voor zich heen
 Van kwaade schikkingen én sporelooze wetten,
 Van d'onbedreevenheid én dwaasheid aangebeên,
 Die allen voortgang in het goede steeds beletten.
 Dus praaft de Schouwburg met zyn hoog verheven
 kap,
 En wacht het juighen der aanschouwers hier gedron-
 gen,
 Met lust én yver, én het vrolyk handgeklap
 En roem én eer én lóf van allerhande tongen.
 Het Vórstelyk borstbeeld, hoog verheeven, toont
 de stóf
 Die hier verhandeld wordt. Gins ziet men nederdaalen,
 De magt van Amftterdam, die praaft en pryft met lóf
 En eer én roem, verdiend in d'armen wel te onthaalen,
 Die voordeel trekken uit den Schouwburg, als de
 kunst
 Wordt voortgezet, én steeds gekoestert naar behooren;
 En zelfs van d'overheer onthaald met eer én gunst.
 Wat komt den Leezer op het voorttooneel te voeren?
 't Vernuftig onderzoek, verbeeldt door eene vrouw.
 Zy heeft in d'ééne hand een zeeff voorzien met gaten,
 Opdat ze 't goede van het kwaade fcheiden zou.
 In d'andre hand voert zy een geeffel, uitgelaaten
 Van toorne, én gaat de botte onweetendheid te keer,
 Die zich laat kennen aan d'optteekende ezels ooren,
 En ydelen boha, én ratel, en wat meer
 Het ydel uitschót der gemeente kan bekooren.
 Den dartelen Sater hier gelegen straft zy meê
 En dartelheid, hier by een Venus vergeleeken.
 Men ziet de zwarte Nyd aankruipen hier ter stee,
 Om, kon het zyn, het Schouwtooneel in brand te flee-
 ken.
 Maar 't poogen is vergeefs, daar zy gehindert wordt,
 En evenwel uit lift der armen beurs verkort.

V O O R R É D E

A A N D E N

L E E Z E R.

Oe de Kunsten én weetenschappen door de afgunſt der tyden, én onächtzaamheid der ménſchen menigmaal benaadeeld zyn, is een zaak die by alle oeffenaars der wysheid én geleerdheid t'over bekénd is. Dit lót hebben zy zelfs moeten ondergaan binnen Athéne én Rome, waar uit alle geleerdheid haaren oorſprong genomen heeft, toen de inbreuk van Barbaaren alles verwocſt, én verdélgde, én ſchaarſe middelen overliet om de vervallene wysheid eenigſins te onderſtutten, én haare krachten te hérfstellen. Langen tyd is dit verlies beklagd én beweend; dat te zwaarder geweest is omdat door het gebrék der Drukkunſt, toen noch onbekénd, veele wérken van doorluchtige verſtanden, verloorren zyn, óf door de ruuwheid der ongeleerde eeuwen verminkt óf bedorven. Evenwél is Italie zo niet veräard geweest, óf het heeft voor een groot gedeelte zyne krachten hérfstéld

V O O R R E D E.

steld; en allengs mannen voortgebragt, die
 geene der ouden in verstand en kennis, en gee-
 tigheid van vonden hebben behoeven te wy-
 ken; van welke zaaken blyken te vinden zyn,
 niet alleenlyk in hunne Latynsche schriften,
 met zulk eene volkomenheid uingewerkt en
 volwrocht, als of de Roomsche taale in stand
 waare gebleeven; maar ook geen mindere in
 hunne moedertaale die uit de oude Roomsche
 is voortgesprooten. In deeze eere heeft insge-
 lyks Vrankryk gedeeld, en overvloeiende van
 vernuften, de Italiaanen niet traag op dit
 spoor gevolgd, en veele volkeren tot een prik-
 kel gestrekt om op te waaken, en alle weten-
 schappen loffelyk voort te zetten. Aldus is de
 Zangkunst in Italie, byzonder te Venetien,
 tot zulk enen hoogen top opgesteegen, dat
 het kunstweekend Vrankryk niet heeft kon-
 nen naalaaten dit voorbeeld te volgen, en
 Zangstukken uit te werken, die tegen de Ita-
 liaansche, indien hunne taal die zelve zoet-
 vlocijenhed had, bestaan konden. Niet min-
 der liet het zich, op het voorbeeld der Italiaa-
 nen, gelegen leggen aan de Schilder- en Bouw-
 kunde, en Beeldhouwery; noodigende hier
 toe al wat in deeze Kunsten uitstak, of iets
 voortreffelyks had, tot zich; niet alleen uit Ro-
 me, maar zelfs uit de Néderlanden, door
 goed onthaal en ryke belooningen. Waar uit
ge-

V O O R R É D E.

gevolgd is, dat men te Parys wél haast opgerécht zag een uitmuntend Oeffenschool, om groote geeften aan te kweeken, met zulk een goed gevolg, dat 'er meesters in die kunsten zyn voortgekomen, die alle eeuwen met hunnen roem zullen vervullen.

Onder zo veele weetenschappen én vernuftige vonden, gevoelden de Fransche geeften ook geenen kleinen trék én lust, om naauwkeurig te onderzoeken het geen Latynen én Italaanen hadden bestaan, ontrént het opbouwen en verryken hunner taalen, én het ophélderén én vermeerderen der Dichtkunst; réchtende hier toe ook een Oeffenschool, én beroemd strydpérk op, waar in mannen niet alleen van letteren, maar ook van hoogen staat yverden, én arbeidden om den prys van eere te behaalen, én boven hunne tydgenooten uit te steeken. Hier uit sprooten zo veel geleerde sçriften, alom gcächt, naagedrukt, én in andere taalen, tót nut der Liefhebberén, overgegooten; het eenigste middel tót het bewérken van órde én zuiverheid in deeze kunst; waar aan zich toen voor al liet gelégen leggen de Kardinaal van *Richelieu*, die groote voorstander én réchte Mecénas van fraaije vernuften, door wiens toedoen de Fransche Dichtkunst, én vooral de Tooneelpoëzy, zo verre is gevórdert, dat ze zelfs de Griekse én Latynische in

V O O R R É D E.

nette schikking én orde heeft overtroffen, én als een régel én maat gestrékt waar naar zich schikken moest al wie in deeze stóffe met lóf de pén voeren wilde.

Maar geheel anders heeft het zich in ons land toegedraagen, schoon daar de Zang- Schilder- én Beeldhouwerykunst ook met liefde én zucht gekoesterd én onthaald is; waar van de twé laatste, veel hulp hebben gevonden aan Inboorelingen der Néderlanden, als *Otto van Vcen*, gewoonlyk *Vænius* genaamt, *Pedro Paulus Rubens*, *Antoni van Dyk*, *Karel van Mander*, *Marten Heemskerk*, *Theodorus Bernardi*, *Frans Hals*, *Henrik Goltfius*, *Gerard Douw*, én andere doorluchtige Schilders, gelyk ook aan *Francisco Que- noi*, *Thomas de Keizer*, *Artus Quellinus* én *Jan vander Hulst*, kunstryke Beeldhouwers, wélker voorgang indien naagestreefd wierd, zoude men die lóffelyke en hoognutte kunsten ook hooger verhéven zien. De Dichtkunst heeft insgelyks, by mangel van hooge aankwee- kers, schaars haare beminnaars gevonden, én meenigmaal gezien dat haare Voedsterlingen, óf niet, óf kwaalyk beloond zyn. Om wélke rédenen ook veelen de lust verging tót het arbeiden én yveren in het gene vereícht wordt, tót voortzetting van deeze nutte kunst; dewyl de eer de kunsten in weezen houdt, én alle menschen door roem én belooning tót

groote

V O O R R É D E.

grootte dingen aangezét worden. Dit wist de gemélde Kardinaal zeer wél; door wiens toedoen zo veel roem, én belooning aan de fchandere vernuften wierdt uitgedeeld, dat in Vrankryk te voorschyn kwamen de fchoone én nutte fchriften van het genoemde Koninglyke Oeffenschool te Parys, én de Dichtkundige boeken van *Deämér*, van *Menardiere*, *Scudery*, én *Menage*, van *Malherbe*, van *Voiture*, én *Scaron*, van *Pierre* én *Thomas Corneille*, én *Boileau*, van *Jean Racine*, én van *Hédélin*, Abt van Aubignac, die onder anderen eer inleidde met zyn boek van de Oeffening des Tooneels, in het jaar 1657. te Parys door den druk gemeen gemaakt. En het zou niet gebleeven zyn by dit wérk, dat kunftig befehreeven, én uitgevoerd is; maar gevólgd zyn gewceft van eene Verhandeling van de Hervórming óf Hérfstelling van het Fransche Schouwtooneel, zo die Kardinaal langer in 't leeven gebleeven ware; met wiens dood hem de vérdere lust verging én andere fraaije wérken achterbleeven; zynde alleenlyk nóch overig een ruuwe fchéts óf Ontwérp deezer Verhandeling, uit wélker opgefélde verdeeling klaar genoeg blykt, hoe veel aan dien fchat niet alleen by de Franschen, maar ook by ons verlooren is. Waar omtrént wy met réden het lót der Néderlandfche Tooneel-Dichtkunft be-

V O O R R É D E.

beklagen, die voor eenige jaaren zulk eenen
 bloeienden opgang had, dóch nu meer als ooit
 verflagen légt, íchoon voor oogen hebbende de
 voorbeelden deezer uitfleekende verftanden,
 én onzer Voorvaderen zélfs, die naar maate
 van de kennis dier tyden, zo veel toebagten
 als zy konden, én de kunft naar hun vermo-
 gen verheerlykten; daar de roem van den
 nieuwen Schouwborg, in het jaar 1637. ge-
 fticht, uit rees, die al het poogen der eerfte
 Réderykers verdoofde, waar over verdient
 geleezen te worden het gene de Heer *Geer-
 aard Brandt* by gélegenheid der vertooningen
 in het jaar 1648. op het fluiten van den eeuwi-
 gen Vrède met Spanjen, aan zynen Vriend den
 Predikant *Nicolaas Borman* te Nieuwkoop,
 gefchreeven heeft. Dus zal het blyken hoe
 het bewind was over den Schouwborg, toen ter
 tyd geftéld door laft der Overheid aan zés
 Hoofden óf Regénten, die zich der zaaken
 verftonden, kennis hadden van taal én Dicht-
 kunft, én het noodige én het vermaakelyke
 wyslyk wiften te témperen, tót voordeel, én
 ftichtelyk vermaak der Amfterdamsche jeugd.
 Ja in den jaare 1581. ontzagen zich niet eeni-
 ge voornaame mannen der regeeringe van dee-
 ze ftad, tót oeffening, én voortplanting van
 dit nutte wérk, Léden te zyn van de Kamer *In
 Liefde Bloeiende*; én hun gedeelte te betaalen
tót

V O O R R É D E.

tót het vervallen der onkósten hier toe vereifcht, gelyk zulks in één der Rékenboeken deezer Kamer gevonden wordt, dat verfcheidene Heeren Burgermeesteren, Raaden, Opperfchout én Schépenen, die ten getale van dertig by den Hr. *Brandt* genoemd worden, zich gewaardigd hebben Leden deezes Kunstgenootfchaps te zyn. Ja de luft én yver tót de opbouwing der Néderduitsche taale én Dichtkunft, was toen zo groot, dat niet alleenlyk op de gewoone dagen; maar lang te voren ook op de Zondagen fraaije Schouwfpélen vertoond wierden; opdat wy niet fpreken van Vertoogen, óf Redeneeringen voor den vólke in den Schouwbürg uitgesproken; gelyk onder anderen de Lykréde van den gemélden Hr. *Brandt* over den Dróft *Hoofd*, insgelyks een Lid deezes Kunstgenootfchaps, door een voortreffelyk Tooneelift, *Adam Karelsz. van Zjerméz*, met groote wélfpreekendheid én lóf, op deeze wyze aldaar in de voorgaande eeuw gehoord is. Ook wierden tót bevórdereing der Griekfche én Latynfche taalen, én grondlegging der uitterlyke wélfpreekendheid, Tooneelfpélen ter Schouwbürg in dezélve taalen vertoond, door de kinderen der voornaamfte onzer ftad, de twee Zoonen van den Heer Burgermeester *Jan Vlooswyk*, de Heer *Gilles*, én anderen; waar door de leerzaame jeugd tót

ver-

V O O R R É D E .

verwonderens toe wierd opgewékt; het géne ook voor, én naa dien tyd, in onze moederlyke taale, door jongelingen van aanzienlyke burgeren gedaan is; wordende dit niemand tót verächtting, óffschande, maar in tégendeel tót eere gerékend. Hoe het zy, de wyze Magiftraat vondt goed door deeze middelen de taal, én goede zéden voort te zétten; Waarom ook naderhand door uitdrukkelyk bevél én aanmaaning van twé Heeren Burgermeesteren dit **GEBRUIK én MISBRUIK des TOONEELS**, door ons Kunstgenootfchap is opgef téld. Naar wélken régel, toen lóffelyk ingef téld, zo men had voortgegaan, de Tooneelpoëzy, én derzélver uitvoeringen op den Schouwburg, zouden tót een hooger tóp van volmaaktheid geklommen zyn; de Tooneeliften zélfs in achtig, én de verftandige Dichters aangezien geweest voor lieden van eere, én meesters bekwaam om door kunst én tucht de goede zéden voort te planten, het wélk, gelyk wy reeds geméld hebben, in Vrankryk én élders gefchied is.

Tót deeze voortzetting van Taal én Dichtkunst, ftrékte ook altyd het oogmérk van ons Kunstgenootfchap; zulks dat wy vermeinen zeer veel nut én voordeel gedaan te hebben, zo tót de hérftelling, én het in ftand houden van den Schouwburg, daar hunne Tooneelstukken nóch dagelyks, tót groot voordeel der Gódshuizen,

ver-

V O O R R É D E .

vertoond worden, als tót verbétering der taal, én Tooneeldichtkunde; waar toe derzélver Léden altyd hebben geyverd; onder malanderen gebruikende eene édele vryheid om over élkanders Wérken én Schriften, ieder zyn gevoelen openhartig te uiten, te berispen, én alzo gezaamentlyk, by overlegginge, te verbéteren; wél weetende dat Keizer Néro zélf, hoe groot een dwingeland hy was, wél wilde zyne mislagen hooren, én niet alleenlyk eenen naaryver had om alle andere Dichteren te boven te streeven; maar dezélve ook door milddaadigheid aan te moedigen om in hunnen goeden yver niet te verflaauwen. Wélke drift in allen gevalle prysselyk, ten minsten niet te verächten is. Het geen de vryheid dezer landen, zo dier gekóft, méde schynt toe te stemmen.

Deeze vryheid van spreken én oordeelen tót hérvórming én verbétering in grooter, én geringer zaaken, kan, nóch behoort ooit van redelyke ménschen belét te worden, én blykt in veele voortreffelyke schriften, én onder anderen in eene vrymoedige Rédeneering van den Heer *Aubigné*, Fransch Edelman, vertrouwde van Koning Hénrik den Grooten, toonende de ongerymdheid der genen die niet willen lyden dat iemand van hérvórminge, óf verbéteringe spreeké: als méde uit een aanmérkenswaer-

V O Ò R R E D E .

waeidig Uittreksel van de Ed. Magistraat der Stad Leiden, in de maand van Februarius, des jaars 1582. aan de Heeren Staten onzes lands aangeboden.

Wy brengen dit tót een besluit hier by, op dat niemand zich inbeelde récht te hebben om aan de Dichteren én Liefhebberen de vryheid te beneemen van hun oordeel over Tooneelstukken, én het wél óf kwaalyk uitvoeren der zélve in den Schouwburg, hun wettig Oeffenschool, certyds, uit grootacatinge tót de geleerdheid, Akademie genaamd, én énkelyk tót voortplanting van de Néderduitsehe taal én Dichtkunst opgerécht, te betwisten, én die hoognutte kunsten uit onkunde, te ondrukken.

G E B R U I K,
 É N
 M I S B R U I K
 D E S
 T O O N E E L S.

Gelyk een Minnaar, van zyn' Minnarés ge-
 scheiden,
 Onkundig, waar zy is, én óf hy lang moet
 beiden,

Inlei-
 ding tot
 dit Wérk
 door een
 gelyke-
 nis.

Eer hy haar, die hem loont met liefde, weder ziet,
 Eene onuitspreekb're vreugd in zyne ziel geniet,
 Als hem een Vader, óf een Voogd van zyn' Beminde
 Verzoekt by toeval, dat hy zich geneegen vinde,
 Om tót gezélschap, tót vermaak, óf tydverdrijf
 Eens méê te trékken na de plaats van haar verblyf:
 Met éven zulk een' vreugd, gepast op myn verlangen,
 Heb' ik van hooger' hand den lieven last ontfangen,
 Die my tot schryven noopt, waarin het goed en 't
 kwaad,

Dat veele zeggen van het Schouwtooneel, bestaat.

Des
 Schry-
 vers ver-
 genoe-
 ging, om
 door last
 van hoo-
 gerhand,
 te moo-

A

* 'k Heb

2 GEBRUIK, én MISBRUIK

gen han- * 'k Heb lang die stóf doorzócht in veel' vergeet'
 delen ne boeken,
 van de
 volgende Hoewél hoognoodige, én gevonden, naa lang zoeken,
 Stóffe. Waar 't schulde, dat het meeste én zélf's het beste deel
 * Afkeer Der ménschen in deeze eeuw zo tégen het Tooneel
 der meef- Gekant is; daar altyd de meesten, én de bésten
 te én béf- Zo vérr' verschillen; én 'k bèn bly, dat ik ten lésten
 te Mén- Het goet geluk heb aangetroffen om 't Gemeen
 schen té- Myne ondervinding méê te deelen, én met één
 gens het Te toonen, dat de tyd, die daar in is versleeten,
 Tooneel, Heel wél besteed, én niet onnut verspild moet heeten.
 én de
 oorzaak.

Hier van Niet min verheugt me, én veel' zeer eerelyke liên
 zwé ré- Mét my, voor zóttén van Liefhebbers aangezien,
 denen. Dat deeze ontvouwing, aanbevolen myner pénne,
 Ontdekken zal, dat ons de waereld béter kenne:
 Want zéker, zyn wy mét de meeste ménschen in
 Een' andren, wy zyn met de béste in éénen zin;
 Dewyl de béste alleen het Schouwtooneel verachten
 Om 't Misbruik, én de meeste, omdat men hunn'
 gedachten
 Heeft ingenomen mét vooroordeel, dat niet goed
 Kan zyn in zaaken, daar men zich voor wachten
 moet.

opgeloft Die zich voor 't vuur niet wacht, zal zich eléndig
 door de branden:
 gelykenis
 van het Men wachte zich niet van het water, heele landen
 vuur, én Zal 't maaken tót eene ongemeeten' waterplas;
 het wa- Gelyk'tverwaarloofd vuur légt heele stéên in de afch.
 ter. En 't één, én 't ander heeft Natuur ons niet gegeven
 Tót ons vermaak, maar is noodzaak'lyk in dit leeven.

En van De wyn, die 't lichchaam heelt, én vreugd wékt in
 de wyn. den geest,
 Verschépt ons, drinkt men daar te veel van, in een
 beeft.
 Der dingen nut, én waarde is in 't gebruik, daar tégen
 Der dingen schaade, én schande in 't kwaad gebruik
 gelégen.

Dus

Dus geeft het goed Gebruik, of 't Misbruik ook geheel
Den lof, of laster aan het Schouwspel, én 't Tooneel.

En was het Schouwspel door een langzaam aange- Het Tooneelspel langzaam bedorven, noodig om hersteld te worden.
wennen

Van kwaade zeden ('t welk ik gansch niet wil ont-
kennen)

Zo zeer misbruikt, dat elk daar op met redén schéldt,
't Was dan hoognoodig, dat het eind'lyk wierd her-
stéld.

De redén nu van dat mispryzen, van dat pryzen, voorstél van 't Wérk.
En die herstélling, is myn inzicht aan te wyzen.

'k Voorzie wél, dat ik in zo neet'lig een geval,
Bespóttung, ondank, én verwyt behaalen zal Zwaarigheid, én troost des Schryvers tégens de Achterklap.
In veeler ligt geraakte, én onbezonnen' zinnen,
Zo wél die 't Schouwtooneel verächtén, als bemin-
nen;

En dat ik, 't zy ik voor, of tegen 't Schouwspel spreek,
Myn stoute hand, als in een vat vol add'ren steek,
Wier bitse tanden (want het is dien beesten eigen.)

My met gevaarelyke, én doodsche beetén dreigen;
Maar 'k stél me heel geruést, dat geen vergiftig Dier
My kan beschaadigen met zyn besmettend vier,
Wanneer het myne hand door Heeren vind bezoo-
ren,

Tot Redders van 't verval des Schouwtooneels ver-
kooren. Naardien hy schryft door aanmaaning van twee Burgermeesteren.

Wat is tóch pryffelyks in eenig ander slach

Van Dichten, 't geen men niet van 't Schouwspel
zéggen mag? Het Schouwspel ver-
vat de gantche Dicht-
kunst.

Is niet in 't algemeen het inzicht, om de zéden,
En taal te schaaven door optooijen van de redén,
Met ongewoonen zwier van zeggen, maat, én trant?
Ja komt het Schouwspel niet met récht de hooger
hand

Van alle Dichten toe? dewyl 't met persoonaazjen
Vertoond zynde, op naar eisch beschilderde stéllaaz-
jen,

4 GEBRUIK én MISBRUIK

De zaken netter, én natuurelyker drukt
In ons gemoed, én ons veel héviger verrukt?

En is in O ja, voorzeker, én het is daar voor by de Ouden

oude ty- In alle landen, van alle ceuwen ook gehouden;

den daar De réden, dat het zo genadiglyk bestraald,

door En overmin'lyk van de Grooten is onthaald,

geacht Niet min in treffelyk gestéide Republyken,

geweest. Als by de Koningen, én in de Koningryken:

Ook van Want waar is land, iudien men daar fléchts menschen

de groot- vindt,

ste, én Hoe wild zy zyn, daar niet de Dichtkunst wordt be-

Magtig- mind?

ste vor-

sten én

Landen.

En waar 's de Dichtkunst ooit gekweekt, daar boven
allen

Tooneelstóf-dicht niet heeft aan oog, én oor geval-

len?
Haar' waardigheid, én nut, is tót aan 's waerelds énd;

Haar' oudheid van 't begin der Eeuwen af bekénd.

By Ara- Ik zwyg van Arabiers, Egiptenaars, Chaldeeuwen,

biers, En andre fakkels, én voorgangers der Hebreeuwen;

Egipte- Ik zal eerbiediglyk voorbygaan, dat Profeet

naars Ezéchiél ook is geweest Tooneelpoët,

Chal- En de uittógt van Góds vólk heeft spélsge wys be-

deeuwen, schreeven;

én He- Ik zal het Hoogelied van Salomon, nóch 't leeven

breeu- Van Jób aanroeren, schoon het beide op zulk een voet

wen, mon, én Ontrent gestéid is, als men een Tooneelstuk doet.

Salom, Het voegt niet diergelyk een' stóf te pas te bréngen,

Job, Om niet het heilige in 't onheilige te méngen;

Tooneel- 't Moet ons genoeg zyn, dat we alleenlyk de oor-

Poëten. sprong van

Het Schouwspél trekken uit het geen men weeten
kan

Van Grieksche Schryvers, én Latynsche; én dat we
ons houden

Aan die voortréffelyke, én onnaavólgbaare Ouden.

Men

DES TOONEELS.

5

Men zégt van Théspis, dat hy de eerste een zéker
flach

Théspis
de eerste,
die Tooneelspé-
len heeft
ver-
toond, op
Wagens.

Van Treurdicht, onbekénd voorheen, op wagens plag

In alle plekken van zyn' landstreek om te voeren ;

En, zynen Speelers 't gelaat met roode moeren

Van wyn vermommende, zyn vaerzen zingen déé

En spreken. Æschylus bouwde eene vaste stéé

Op ligter balkjes, én was vinder van Tooneelen,

Van gryns, én kleedinge, én hoogdraavendheid in
speelen ;

Hoe Æ-
schylus ;

Op wélken voet de hooggeschoeide Sophoklés,

En nevens hem de nét bespraakte Euripidés

Het Schouwspél zulk een' lóf, en luister déé ver-
krygen,

Daar naa
Sopho-
klés, Eu-
ripidés,

Tót zulk een' hooge trap van eere, én aanzien stygen,

Dat by den ouden Griek een' welgeboor'ne ziel

Dier mannen lés, voor wét, én spreuk, voor Gód-
spraak hiel :

Want zy met déftige voorbeelden, héchte réden,

En aangenaamen styl, veele ongerégeldheden,

En tógten ten gemoede uitdreeven, niet op de één'

Of de and'ren mikkende ; maar 't was in 't algemeen

Uit éd'le drift, om élk te leeren, én believen,

Als zy de deugden tót den hémel toe verhieven,

En de ondeugd vloekten. Zo deed Epicharmus in

Zyn' Spélen méde, aan wien men d'oorfprong, én
't begin

én Epi-
charmus.

Van 't Blyspél toefchryft : want al fchérfsend zonder
fteeken

Wist hy der burg'ren kwaâ gewoonten, én gebréken

Met groote vrucht, én vreugd op 't Schouwtooneel
ten toon

Te stellen zonder eens byzond'rens haat, of hoon.

Maar al te haaftig is dat goed Gebruik vervallen ;

En meeft in 't Blyspél, daar men onder fchyn van
mallen,

Mis-
bruik
van het
Tooneel.

6 GEBRUIK, én MISBRUIK

spél, waar
van
daan.

In 't eerst wél wat bedékt, én duister ; dóch daar naar
Malkand'ren mérkte, óf noemde, én schondt in 't
openbaar.

En 't had nóch lydelyk geweest, waar 't sléchts ge-
bleeven

By hén, wier érgelyk, en buitenspoorig leeven
Om 't kwaad gevolg aldus wél waardig wierdt be-
stráft :

Want nimmer heeft de Griek behoorlyk raad geschaft
In kwaade zéden ; zo als naderhand te Romén,
Om 's vólks baldaadig én woest leeven in te too-
men,

Gebeurde ; daar heel wél, én wyselyk de wét
Op alle uitspoorigheid Tuchtmeesters heeft gezét.

Tucht-
meesters
te Ro-
men.

Maar 't zy 't hier haperde aan der laat're Dicht'ren
krachten,

Of goede neiging, om door Deugd na Kunst te trach-
ten,

Het zy 't geschied is uit byzond'ren haat, óf wraak,
Of ligtelyk ter gunst van 't graauw, dat met vermaak
Zyne Overhédén op het schérpst hoort overhaalen,
Geen ampt, geen' deugd ontwies der Schouwspél-
dicht'ren smaalen.

Periklés,
Brasidas,
Euripi-
dés, So-
kratés,
ge-
schand-
vlékt
door
Aristo-
phanés,
Crati-
nus, én
Eupolis.

De Héld Péríklés, én de dapp're Brasidas,
Schoon élk zyns vaderlands behoud, én luister was,
De wyze Eurípidés, ja Sokratés, dier tyden
Deugdspiegel, én sieraad, zy moesten alle lyden,
Dat in het openbaar hunn' naam geschandvlékt is
Door Aristophanés, Cratinus, Eupolis,
En and'ren ; wélke smét, ligt nooit weér uit te wry-
ven,
Nóch kleeft in 's vólks vermoên op all', die Dich-
ten schryven.

Over-
moed der
Dich-
ters, hoe
beten-
geld.

Toen 't Misbruik évenwél zo hoog liep, vondt
men goed
De maat te stellen aan dier Dichtr'en overmoed.

Want

Want alle Schriften, daar byzond'ren zich belee-
digd

In vonden, moesten door den Schryver zyn verdee-
digd

Voor Bank, én Réchters; en wie geen voldoening gaf
Aan zynen Daager, kreeg stókslagen tót zyn' straf.

Ja, 't geen wél anders door de waereld heeft geklon-
ken,

De Dichter Eupolis wierdt in de zee verdrongen

Door Alcibiadés, én and're wélker faam

Hy had bezoedeld door het schénden van hunn'
naam.

Eupolis
in Zee
gewor-
pen door
Alcibia-
des.

Dus kwam 't, dat naderhand geen Spélen, als
voorheen,

Treur, én
Blyspél,
waar uit
gehaald.

Van waare, óf kortelings gebeurde stóf verscheenen;

Maar dat de Treurstóf uit aaloude boeken wierdt

Gehaald, én't Blyspél uit des Dichters brein verzierd.

En échter kon men 't naar dier tyden luim niet pas-
sen,

En éven-
wél recht
verstaan.

Zo hévig was de haat op 't Schimpfchrift aangewaf-
sen,

Indien in 't algemeen eene ondeugd wierd gedoemd

In 't Spél, schoon niemand wierdt gemeend, veel min
genoemd,

Eens ieders érgwaan, én voornaamelyk der Grooten

Misduidde dat, als óf't op hen was uitgeschooten;

Elk, óf om zynent wil de stóf wierdt voortgebracht

Als hy maar 't minste van die misdaad was verdacht.

Dus ging door 't Misbruik van het Schouwspel, Door het
't geen te vooren Mis-
bruik,

De zweep der óndeugd was, ook 't goed Gebruik
verlooren;

het Ge-
bruik
verloor-
ren.

Toen alle nuttigheid, als noodeloos, veracht,

En meest om 't vólk vermaak te geven wierdt ge-
tracht;

Wélk oogmérk, wélke wys der Grieken, de Latynen De Laty-
nen naa-
Ge- volgers

8 GEBRUIK, én MISBRUIK

der Grie- Geheellyk volgden, toen zy hunn' Tooneelgórdynen
ken. Opfchooven. 't Schémpen op byzond'ren wierdt ge-
Het démp't;

Schim- Ten minften zélden, én zeer maatiglyk gefchémp't;
pen op byzond're verbo- Tót dat de Eenhoofdigheid te Rome wierdt hérboo-
den. ren,

De Burgermeester zyn hoog aanzien had verlooren,
En fléchts den naam behield. Want onder d'Opper-
dwang

Maar Der Keizeren raakte alle uitspoorigheid in zwang;
onder de Keizeren Geen onbefchaamdheid, die met woorden, en met
overbo- wérken

diz toe- Op 't vuilft niet wierdt gepleegd, én buiten alle pérken
geftaan. En paalen fpatte; geen befchimpen, hoe 't ook neep,
Of 't ftondt den Speeler vry; indien een woord, een'
greep,

Een' kwinkflag, óf grimmas den Hóve flechts be-
haagde.

Dood- Maar 't geen het Schouwfpél heel veracht maakte,
fchuldi- én verlaagde,

ge in de Was de ongehoorde flach van wreedheid om 't ver-
Schouw- roonee- maak

toonee- Der Grooten ingevoerd: want zo verr' was de fmaak
len, door Dier kunt vervallen by Domitianus tyden, 3

wilde Beesten verfon- Dat een misdaadiger, die straf voor fchuld moest ly-
den. den,

Op 't Schouwtooneel, in plaats van 't openbaar fcha-
vót,

Verscheurd wierd van een' Beer op 't Keizerlyk ge-
bód.

De Ferfte 't Is dan geen wonder, dat de Gódgeleerde Vaders
Kerke Der eerfte Kristén' Kerke in hunn' gewyde bladers

ver- Zo hévig het Tooneel, naa keurig onderzoek,
doemd de Verdoemden, 't Spél den vólke afmaalden, als een
Schouw- vloek.

fpélen. Want zo de Heiden zélf dat gruwelfchool moest
laaken

Na

Naar réden, hoe veel meer moest haar een Kristen En waar?
wraaken? om

Dewyl geen Schouwspél ooit vertoond wierd, óf't
was in-

Gesteld ter eere van een' dartele Godin,
Of dronken' Gód, op hunn' verdoem'lyke ófferfeef-
ten;

Daar all' die Wilden, als onrédelyke beesten,
In volle vrygheid hunn' wellust pleegden met
Gehuurde vrouwen op het wullepsch feestbankét.
Tót wolk een einde (óschrik!) die lichtekooijen
zaten

In 't Spél op 't voortooneel, om geil, én uitgelaaten,
Haar waar te veilen, én te vénten naa het Spél,
Als óf het Gódsdienst waare, en bovenaardsch bevél.

Zo dat de Kunst door die wanórde is ondergraaven Het Tooneel
Van tyd tót tyd; én de éélste, én lóffelykste gaaven, geheel
Zo van wélsprekendheid, als stichting, zyn veracht; verlooren, door
Ja haar Gebruik in 't eind geheel tót niet gebragt, de oorlogen der Ro-
En diep gedompeld in vergeetelheid, toen Romen meinen.
Van Hunnen, Góttén, én Wandaalen ingenomen,
Door zyne onachtzaamheid, én eigen' ichuid be-
zweek,

En naauw de schaduw' van oud Romen méêr ge-
leek.

Toen alle kunsten door dat woeden, én vernielen,
In Romens zwaaren smak, gelykelyk vervielen.

Tót eindelyk het Spél 't hoofd wéder boven stak Na meer dan Dui-
Naa meer dan duizend jaar verloopén' tyds; én strak zend Ja-
Omhélf'd wierd, én onthaald, voornaamelyk in lan- ren, her-
den, booren.

Die overvloedigen van doorluchtige verstanden;
Waar onder Néderland geen and're landen wykt,
En zich mét réden by de béste vergelykt

In liefde tót de kunst. Is, zonder tégenspreken,
Onze aangeboorenheid tót dichten niet gebleeken Ook by-
zonder
by de
Neder-
landers,

By de oude Bèlgen, eer eens Batoos krygsbanier
 Was opgerécht, én wy den naam van Batavier
 Ontfingen, in de fél aanhitfende oorlogszangen
 Der Barden, voor den slaggezongen, en ontfangen
 Met groote eerbiedigheid, gelyk te deezer tyd
 Een moedigend gebéd voor 't aangaan van een' ftryd?

Derzél-
 ver oefne-
 ning in
 de Dicht-
 kunst.

Ja zonder hulp van die Batavifche Poëten,
 Was ménig duiftere eeuw nu heel en al vergeeten
 In 's Lands Geheugboek; én een groote fchat gemift,
 Die fédert uit den froom dier Zangen is gevifcht:
 Want ieder zongze, 't oudfte aan 't jongfte kind, de
 vader

Den zoon, die and'ren voor; dus kroop het voort,
 én nader,

En nader, was het iets onthoudens waard, iets raars,
 Van hand tót hand, op onze Oudoverbèfte vaars.

Melis
 Stokke.

Die hulp déé Mélis Stokke in zyne Rymkronyken
 Zyn' mag're ftóf mét kleine omftandigheên verry-
 ken;

En daag'lyks zingt men, op der oude Barden trant,
 Nóch liedekens van de Oude, én jongen Hillebrand,
 Van Vélzen, Rypelmonde, én Raaphórf, én van
 Gélder,

En Heerroom Knélis, by de Boeren klaar én hélder,
 Luidskeels ter borft uit, met een bly, of droef gelaat,
 En vreugd, óf aandacht naar de ftóf, daar 't lied op
 flaaf.

Onder
 derzélve
 de Kunst
 vélder
 aange-
 kweekt.

Dus bleek, al waaren ze ongeoeffend in gefchrif-
 ten,
 Der Bèlgen liefde tót de Dichtkunst in de driften
 Van 't sneedig brein, dat fints van tyd tót tyd geftéerkt
 Door de oeff'ning, met meêr vrucht gefpeeld heeft,
 én gewérkt,

Voor-
 réchten,
 aan Doel-
 lens, en
 Réden-
 rykers.

Om wélke drift zo wél, als Héldenmoed te wetten,
 En kunst, én wapens bei gelyk'lyk voort te zetten,
 De Landsheer groote, én veel' voorréchten toege-
 ftaan, En

En mild gefchonken heeft aan zynen onderdaan,
 Als blykt op Doelens én op Rédenrykers kamers:
 Ook was'er in die tyd niet noodigers, bekwaamers,
 Nóch aangenaamers voor het jong Batavifch bloed,
 Dan deeze prikkeling van geeft, én Héldenmoed:
 En, fchoon de Doelens, om byzond're groote réden,
 In 't eind vervallen zyn met wil der Overhédén,
 Den Rédenrykeren is 't échter nooit belét
 Hunn' kunst te kweeken, nóch de voet hén dwars
 gezét.

't Is ook verwonderlyk, wat weelderige looten Groote
ménigte
van Ré-
denry-
kers in
Hólland.
 Die kunst van 't aanbegin door Hólland heeft ge-
 fchooten.

Een' groote lyst, die in de zéftig Kamers méldt,
 Elk met zyn' Zinspreuk, én Blazoén, daar by geftéld,
 Kan nóg de Kamer van de Wyngaard-ranken too-
 nen

Te Haarlem; 't Scheen fchier, óf een' Stad zich zelv'
 wou hoonen,

Die niet een' Kamer flichtte, én fomtyds twé óf meer;
 Zelfs ménig Vlék, ja Dórp begeerde deel aan de eer.

Dies deeze Kamers, die der Grooten gunft ver-
 kreegen,

Om haar' vermaakelyke uitwérking, immer fteegen,
 En eind'lyk pronkten met eene ongemeene pracht,
 Die klaar te kennen gaf der vólk'ren weelde, en
 magt.

Maar fints 's Lands Hoofdgezag aan buitenland- Verval
van de
Neder-
duifche
fpraak.
énz.
 fche Heeren

Verviel, én 't meefte vólk ftraks oversloeg tót leeren
 Van's Vórften taal, om zich te wikk'len in zyn' gunft,
 Verviel de Duitfche fpraak, de grondsteen deezer
 kunst.

Dus zyn, als ook door 't vuur der inlandfche oore- Waar van
daan.
 logen,

De Rédenrykers, én hunne oeff'ning meeft vervloo-
 gen. Niet

Redenry-
kers be-
straffen
der Paa-
pen, en
Monni-
ken weel-
de, al
scherf-
fende.

Niet zonder vrucht nóchtans zyn ze ingevoerd ge-
weeft:

Want na de Onweetendheid zich meester van den
geest

Der stoute Paapen maakte, én de onomzétb're zinnen,
Verpaf van weelde, deed alle overmoed beginnen;
Sints dat zy, zórgeloos, gewapend met den vloek
Der Kérke, 't vrouwenvleesch meer handelden, dan 't
boek;

En 't halsgevaarlyk was zich tégen deeze kwanten,
Hoe lós, én lasterlyk zy leefden, aan te kanten;
Behaalde een schérffend woord, dat punt had, meer-
der prys,

En wérkte krachtiger, dan réden, óf bewys.

Waar
door de
Leere der
Waar-
heids
eerste
grond
wierd
geleid.

Dit eenig middel, om de doffe geest te noopen,
Deed veelen simpelen de onnozele oogen open,
En twyff'len, óf hunn' Leer ook mét de waarheid
streéd,

Gelyk hun leeven met een heilig leeven dééd,
Zo dat de lust om deugd, én waarheid te onderzoeken,
Uit schérfferyen, én Zinn'spélen, in de boeken,
Door Rédenrykers meest beschreeven, eerst bestondt,
En schielyk voortsloeg op dien eerst geleiden grond.

Duk
d'Alva,
in zyne
meinin-
ge be-
droogen
door
schyn-
boeren.

Toen nú Duk d'Alve in deeze, als and're, in veel
gewélten,

Daar Spanje heerschte, dacht zich zélven vet te
mélten,

En de onbesnoeide magt van Opperdwing'landy
Door Inkwistie, én uitheemsche Paapery,
Om 't vólk te mommen, óf verschrikken, in wou
voeren,

Vondt hy die Slaaven niet; maar vólk, in schyn van
Boeren,

Dat zyne vryheid al zo wel met tong, én taal
Kon slaande houden, als beschérmes door het staal.

De Paa-
pen, én
Monni-

Niet min bedroogen was dat boeveschuim der Paa-
pen, Die

Die domme Herders, veel onnoz'ler, dan hunn' ken door
Schaapen, de Rede-
rykers.
berispt.

Die hunne kudde in plaats van vette klaverwei,
Verleid'den op een' dorre, én afgezégde Hei;
En, met haar' mélk, én wol nóch niet te vrede, vilden
Zo veele schaapen, als verblind hén vólgén wilden.

Dat toen de vrye hals ons niet is ingedrukt,
En 't euvel opzét den Gewéldenaar mislukt,
Deswége deelen diep in de eer de Kameristen;
Die door uitgevingen van Raadsfels, én betwisten
Van Zinnespreekén, slaande op Gódsdienst, op
Geloof,

En Vryheid, 't slechtste vólk, voor and're leering doof,
Der Paapen droom, én 't Hooffch Wywater déén
verwérpen,

En tot beschérming van zich zélf hunn' zinnen schér-
pen;

Dewyl 't bevatten van het naakend kwaad, élk één
De ziel moest nypen, eer men 't zaamen zou vertreên,

De Rédenrykery was échter ongesleepen
In taal, én styl, al had zy fraaije zinnegreepen;

En zo de Kamer van onze Amsterdamsche Maats
De Bloeiende Eglantier, op hunn' vergaderplaats

In Liefde Bloeiende, der and'ren lang verzuimen

Ombalsterdwoorden uit het Néderduitsch te schui-
men

Niet lóflyk had geboet mét groote zórg, én vlyt,
Hoe was de spraak? waar was de Dichtkunst nu ter
tyd?

De Néderlandsche Maagd heeft niemand dank te
weeten,

O Amsterdam! dan uw' doorluchtige Poëeten

En zuiv'ren Schryv'ren, dat zy, tredende onver-
minkt

In hooge laerzen, zich laat hooren, dat het klinkt,

In haare moedertaal, én dat ze zich durft roemen

Met

De Kunst
evenwel
meest
volmaakt
te Am-
sterdam.

14 GEBRUIK, én MISBRUIK,

Met eigen'woorden, al, wat weezen heeft, te noemen;
't Gene Engeland, nóch Spanje, Itaalje, Portugaal,
Nóch Vrankryk doen kan, dan met hulp van vrém-
de taal.

Geleerde
én défti-
ge Kunst-
genooten
aldaar.

Ook waaren 't gaauwe, én doorgeleerde Letter-
hélden,

Die zulk een' braave wys op deeze Kamer stélden ;
Als Spiegel, Korenhart, én Visscher, lién van eer,
En achting, névens veele aanzienelyke meer ;
By wélke, als Léden, zich te voegen niet versmaad-
den

Vyf Burgermeesters, én een groot getal van Raaden,
En Schépens ; de allergrootste, óf de eenigste oor-
zaak ligt,

Dat hier eene Oeffenplaats der Dichtkunst blyft ge-
sticht :

Daar de and're Kamers, door hunn' schuld, tót niet
met allen.

Of, nóch veel slimmer, tót hierbanken zyn vervallen ;
Misbruikende érgelyk een Voorrécht, aan de kunst
Alleen geschonken door der Overhéden gunst :

Terwyl onze Amsterdamsche érvaa'ne Kunstge-
nooten

De Taal, en Dichtkunst, als op nieuws uit hén ont-
sprooten,

Bebouwden, lichtende, als een' héd're fakkel, voor,
Of hen de Aankomeling wou volgen op dat spoor.

Gelyk niet weinige, op het voorbeeld van die
Mannen,

Broeders
én des-
zélfs lof.

Betoonden met hunn' kracht, én yver in te spannen,
Om uit te steeken in de Dichtkunst : Breëroës Geest,
Is door die Broederschap eerst opgewékt geweest ;
Een Geest, wiens wédergade in schérts, én boertig-
héden,

Naabootzenden de zwier van de oude platte zéden,
En de onbeschaafdheid van de straattaal te Amster-
dam,

Nooit

Nooit voor hem is geweest, noch fédert na hem kwam.

't Verftand van Kófter is op 't zélfde fpoor gebleeken Samuel Kófter.

In zynen ronden ftyl, én zuiver Néêrduitfch fpreeken.

Ook hy, die, als een Zon, alle ander licht verdooft, Hoofds gaaven, beschreeven.

Dat Hoofd der Dichteren, de Dróft, de Ridder Hoofd,

Van geenen Letterhéld ooit uit het véld geflagen,

Maar die de Lauwerkranf altyd heeft wéggedraagen;

Die, van Apól alleen voor échten zoon érkénd,

Met hem onfterffelyk zal zyn tót 's waerelds énd;

Wiens pén in alle fflach van fchryven, alle pennen

Gewénd was vérr' voorby, én uit het oog te rennen:

Wien 't niet verfcheelde, óf hy Gefchiedeniffen, óf

Staatkunde voorhad; die zo wél in taal, én ftóf

Van érnft, én boert, als dicht, én ondicht was érvaa-
vaaren;

Die Leidftér, dat vermaak van Dicht'ren, Réde-
naaren,

En Schryveren, hieldt in zyn' jonkheid zich veréerd,

Dat hy een Lid was van zo déftig, én geleerd

Een Kunftgenootfchap; 't gene een' Dichtbrief, klaar
doet blyken,

Die hy der Kamere door wydgefcheiden' Ryken

Zondt uit Florénfen, tót bewys, dat zyne luft

Door vérgelégeheid, noch afzyn wierd geblufcht.

Dit voorbeeld prikkelde den nimmer fflaapende yver vondel, befchaaft

Van onzen déftigen Gedicht-, én Treurfpélfchryver Hoofd,

Den grooten Vondel, die de Taal, wat hard én wreed én zet

In Hoofds Gedichten, zo befchaafd heeft, én verfined den zel-

In ftyl, én fchikking, dat hy grootfch, dóch onge- raad by-

dwongen,

En zonder lafheid vloeit, én rolt op alle tongen;

Ja haar, gantfch ryk'lyk van den Ridder overftrooid

Met pronkfieraaden, zo bekoorlyk heeft voltooid,

Dat zy, al raakt ze eens wéér aan 't kwynen, ja ver- Beide

looren,

Heel vaste
Zuilen

der
Dicht-
kunst.

De Ka-
mer in
Liefde
bloeijen-
de, word
door
eene
and're
benyd;

Maar
door
Burger-
meeste-
ren by
een ge-
voegt.

Met het
stichten
van de
Schouw-
burg, in
het jaar
1637.

Van
Kampen,
ervaaren
Bouw-
meester,
maakt
daar een
niettee-
kend Ge-
bouw
van.

Heel ligtelyk uit Hoofd, én Vondel wierd herbooren.

Dóch alles heeft, zo 't schynt, zyne op-, én ondergang,

En deeze Kamer van Liefde Bloeiend*, schoon ze lang

't Hoofd lofelyk boven hield, kon eind'lyk, door 't benyden

Fens nieuwen Kamers, haar vernietiging niet myden; Maar 't was haar voordeel, én met luister; mits de twist

Door Burgermeestren wierdt bemiddeid, én geflist; Die, ziende aan élk een' zyde uitmuntendheid van gaaven,

Met réden hoopten uit het brein van zo veel' braaven Een' vaak verworpene, dóch onwaarderb'ren schat Van leering, én vermaak te trekken voor hunn' Stad.

Dies zy vergunden aan de Weezen, én aan de Ouden, Dat hunn' Regénten een' vermaarde Schouwplaats bouwden,

Om die gelykelyk in min te doen bekleên Van bei die Kamers, nu veréénigd, én in één Gefmolten; opdat élk, in plaats van 't wêérzydsch hoonen,

Om 't bêst zyn' spēlen aan den volke zou vertoonen. Want aller Dicht'ren drift bestondt alreê geheel In 't wél vertoonen van een Spél op 't Speeltooneel; Om hunn' gedachten door het oog, en oor te drukken In 't hart én héviger de zielen te verrukken.

En zéker toen de Kunst door zulke Schryvers wierdt

In tóp gehéven, en zo plégtiglyk gevierd; Was 't wél behoorelyk een nieuw Gebouw te stichten,

Daar haare stralen vérré, én hélder mogten lichten; Gelyk men ook 't besluit met billyke yver nam,

Tót

Tót luifter, tót vermaak, én nut van Amsterdam;
 En aan Van Kampen, die de kroon te dier tyd spande
 Van alle érvarene Bouwmeesters hier te lande,
 De zórg der Bouwkunst liet bevolen; die het wérk,
 Schoon klein van omtrék, groot, én wyd, gelyk een'
 Kérk,
 Deê schynen; én 't gemak zo met de wélstand paarde,
 Dat dit gebouw, versierd met zulk een' pracht, én
 waarde,
 Gelyk zo braaf een' Kunst, én groot een' Stad be-
 taant,
 Een meesterstuk verstrékte, én Schouwbürg wierdt
 genaamd.

Schoon dit Gebouw niet lang is in dien stand ge-
 bleeven;

Maar door al te yverige onkunde, én onbedreeven'
 Opziensers, om het onbeweegelyk tooneel
 Te doen beweegen, én Italie in dat deel
 Te volgen, met zeer groote onkósten is vertimmerd,
 En niet verbeterd, maar érbarmelyk verslimmerd.
 Daar met het vierde deel van dat verspilde géld
 De Schouwbürg, waar 't bewind aan Kunstenaars
 gestéld,
 Die 't wérk verstonen, viermaal béter was te bou-
 wen

Zo wel voor 't speelen, als voor 't hooren, én be-
 schouwen,
 Met stóffen, als onnut verworpen toen ter tyd,
 Die nu nóch door haar' kunst, de onweetendheid ten
 spyt,
 Hoewel 't maar brokken zyn getóogen uit het duister,
 Het hédendaagsch Tooneel nóchtans een' grooten
 luifter
 Byzetten, én ons klaar doen zien, hoe 't oud gebouw,
 Waar 't nóg in staat, dit nieuw vérré overtreffen
 zou.

Dit kun-
 stige Ge-
 bouw, in
 het ver-
 timme-
 ren én 't
 verplaat-
 sen van 't
 Tooneel,
 erbarme-
 lyk ver-
 bróð,
 met on-
 gelooffe-
 lyke
 groote
 kósten.

zês Dit was het ftrydpérk der Néêrduitsche Létter-
Hoofden hélden,

Daar Burgermeesters toen zês Hoofden over stélden;

Wier waare pligt niet was alleenlyk gaâ te slaan

Der armen voordeel, als een' zeer verkeerde waan

zêlf ver- Van min doorzichtige aan het vólk wil doen geloo-
kooren ven;

tot het O neen, de penningen, die de Armen trekken boven
bewind. De onkósten, die men doet, én doen moet, zyn alleen

Een' toegift, 't zy de plaats veel voordeel heeft, óf
 geen.

Derzél- Hetinzigt is om 't goed te kweeken, 't kwaad te
ver waa- hind'ren;

re pligt, Met aan der édelste, én voornaamste burg'ren kin-
én eigen- d'ren,

schap Waar uit ge, ô Amsterdam, uwe Overhéden wacht,
hunner (Wat jammer, wierden zy niet deugdige opgebracht!)

bedie- Een leerzaam tydverdrijf in de uchtend van hun lee-
ning. ven,

Als hunn' verkiezing zo gevaarlyk is, te geeven;

En hén te lokken na 't vermaak van 't Schouwtooneel

In plaats van wyngelag, van tuischbank, óf bórdeel.

Opmér- Der Armen voordeel, daar toevallig by gekomen,

king wé- Dient eerst daar naa, én niet vooraf in acht genomen:

gens het Hoewel 't met kunst, op deugd gegrondvést, meer-
voordeel der Ar-
men. der wordt

Bevórdert, als wanneer daar Kunst, én Deugd aan
 schort.

Hetvoor- 't Was dan hunn' pligt vooral op 't inzicht wél te
naamste letten,

oogwit De Néêrduitsche taal, de zéden voort te zétten;

van de En met voorbeelden van een burgerlyke deugd,

fichting der En leeringen 't gemoed van de onérvaarne jeugd

Schouw- Te leiden; hén de lust van 't vólgén in te scherpen;

burg En hunne tógtén aan de réden te onderwérpen

aange-
wézen.

Met

Met voordacht stelde men ten deezen einde vast
 Deeze altyd noodige, én uitdrukkelyken last,
 Van alle Spélen, die naar mouterijen smaakten!
 En die maar eenigfins den Staat, óf Kérke raakten,
 Gansch geen gezindheid uitgezonderd, af te slaan.
 Geen schimp, óf laster, op byzond'ren toe te staan;
 Als ook ligtvaerdigheid op 't Schouwtooneel te
 bréngen

Wetten,
 wégens
 de Tooneelstuk-
 ken.

Geensfins in woorden, óf in wérken te gehéngen,
 Maar óch! hoe weinig is die nutte wét volbragt!
 Hoe jammerlyk zyn taal, én zéden fints verkracht!
 't Is waar, dat Staat, nóch Kérk dien aanstoot heeft
 geleeden,
 Diede ééne, én de and're door der Dicht'ren vin-
 nighéden

Jammer-
 lyke ver-
 waarloo-
 zing der
 zélver.

In Palamédes, én Iphigenia léê
 Op de oude Kamer, óf 't zy in een' plaats, óf twé
 Van twintig régels in Andronicus, die de yver
 Der stoute, én ruuwe pén van dien befaamden
 Schryver

Uit Palamédes, én Iphigenia maait,
 Daar méê hy de akker van zyn raazend spél bezaait.
 Ook zouden veele uit Maz' Anjélló wel besluiten,
 Als óf 't een' stóf was, om den onderdaan tót muiten
 Te bréngen; én te méêr, omdat het wierdt vertoond
 Voor de eerste maal, zo als (én 't was nóg geen
 gewoont')

De Staat
 word
 wél ver-
 schoond.

Het honderdpenning géld in Holland wierd gehéven:
 Maar t is te onkunstig, én te érbarmelyk beschreeven,
 Nóch 's rymers doelwit, die sléchts toeging stout,
 én lós

Op's Meesters voorbeeld, om, als leerling van Jan
 Vós,
 Met weidíche ópsnyjery van woorden, én met prul-
 len

Van ballingskoppén 't oor, én 't oog des vólks te vul-
 len;

20 GEBRUIK, én MISBRUIK

Zo dat men zeggen mag de Staat te zyn verschoond ,
Ten minsten , dat zy niet opzett'lyk is gehoond ,
Om 't vólk tót muitery , én oproer te beweegen ;

Maar de
Kérk van
ter zyden
aangetast

Maar met de Kérk is 't op eene and're wys gelé-
gen :

Want, zyn de Leeraars , óf 't Geloof niet régelrecht
Bevochten , 't is 'er van ter zyde op aangelegd.
De finét des Schouwtooneels , die de eerste Kristen'
tyden

Het Tooneelspél
moet
geen gedeelte
van de
Góds-
dienst
maaken.

Zo hévig doemden , én nooit hebben willen lyden ,
En die de Kérk nóch nu , nóch nimmer lyden kan ,
Te weeten , dat het Spél een groot gedeelte van
De Godsdienst maakt , is daar nóg lang in zwang
gebleeven ,

Tégen-
wérpin-
gen van
onver-
standige.

Ik mérk my wordt van de één', óf de andren toege-
dreeven ,

Die my verkeerdelyk , óf ganschlyk niet verstaat ;
Hoe , spreekt ge nóg van dien verkeerd gegronden
haat ?

Beweert ge dat , met récht , van Gódgeleerde mannen
Dat eerlyk tydverdryf , het Schouwspél , werd' ver-
bannen ,

Om de euv'le gruuw'len , óf om de ongebondenheid
Der Heidenen? Wordt ons hunn' schuld te last geleid?
Wiltge over ons , én hén het zélfde vonnis stryken?
Kunt ge ons Tooneelspél by Afgóddienst gelyken,
Omdat men altemet een Mars , een Jupitér ,
Of Pallas invoert op een Schouwtooneel ? 't Is vérr'
Gezócht. Wie twyfelt , óf die geestige verzieling
Der oude Dicht'ren strékte alleenlyk tót versiering
Der Spélen, niet tót Leer van Gódsdienst , óf Geloof,
Opdat zy de eerbied in de Kristenen verdoov'.

Is dan niet last'rens waard , dat veel veranderingen
Van 's waerelds wond'ren loop ons tót bespiegeling-
gen

Opwekken , én lydt gy die op een Schouwtooneel ?

Waar

Waarom misprijft gy het Tooneelspél in dat deel?
Waarom benydt gy aan ons Néerland, dat geen lan-
den

Rondom ons wykt in tal van vruchtbaare Verstan-
den

Die dart'lende oeffening der lieve Poëzy?
Of waarom bant ge'er niet alle and're Dichten by,
Daar zulke Goden meer in vloeijen, dan in Spélen?
Voorwaar u schynt alleen een' vryheid te verveelen,
Die and're pryzen, die in alle land, én taal
Vol op gebruikt wordt van de Dichters altemaal.
Die wys van Spélen dan, in plaats van dat daar
grófelyk

In zou gemist zyn, in het tegendeel is lóf'lyk.

'k Bekén 't; maar, 'k wist wel, dat men my niet
récht verstond.

't Berisp'lyk Misbruik spruit heel uit een and'ren
grond.

Men mag wel, zonder in het minste een teêrge-
weeten

Te kwétfen, de Oorlog Mars, de Zon Apollo heeten.
Dat raakt geen Gódsdienst, én 't komt in een Tuf-
schenpél,

Of Voor-, óf Naaspél vaak behoorelyk, én wél,
Om zinnebeeldelyk veel' dingen uit te leggen.

Maar, valt hier op, gelyk als 't waar is, niets te
zeggen?

Het Schouwtooneel nóchtans is zo onschuldig niet,
Nóch zuiver; is 'er geen Afgodendienst geschied,
Verkeerde Gódsdienst is niet zelden daar geleeden.

Het zy by Badelóch, Broêr Peter zyn' gebéden,
Tót Góð gericht, met zulk een' taal, én yver stort,
Dat veeler téder hart in érnst bewoogen wordt
Góð aan te roepen, schoon 't geheel niet weet in 't
midden

Zyns aandachts de oorzaak, nóch het oogwit van zyn
bidden.

Oplossin-
gen door
verschel-
dene
voor-
beelden.

Gébré-
ken in
Gys-
brecht
van Aem-
stel, enz.
tégen de
Góds-
dienst.

En in
andere
Bybel-
stof
Treur-
spelen
van
vondel.

Het zy Sint Ursul, nét bespraakt, én doorgeleerd
Het Kristen, Salomon, hét Joodsch geloof beweert,
Wyl zy den Heiden stof verschaffen Gód te last'ren,
En op dien voet, helaas! de gódsvrucht doen ver-
bast'ren

In menig' zwakke ziel, die tégen 't heilig Woord,
Een rédenkaav'ling van dien aardt nooit had ge-
hoord.

't Zy zich een' treurról steekt in Góds geheimenissen,
En, daar 't een Leeraar is verboden na te gifsen,
Dan met eerbiede, 't volk den zin zo nét verklaart,
Al waar 't den Dichter van Gód zelv' geopenbaard.
Ik zal twé Davids, nóch dry Jozé's hier tót proeven
Bybréngen; Samson, nóch Adonias behoeven,
De Broeders, Salomon, nóch Jéptha. Zie alleen

Voornaamelyk in
Lucifer.

Aartséngel Lucifér het wolktooneel betreên;
Hoor, hoe verwaaten hy, 't verhoolenste aller dingen
Om wroetende, zich in Góds raadbesluit durft drin-
gen

Om, 't geen voor 't aanbegin der eeuwen is geschied,
Te ontdekken, dat het élk vermaak'lyk vat, én ziet.

Schérffte-
ry ont-
trént
buiten-
spoorige
voorgee-
vens van
veele on-
kundige
Yve-
raars.

Het Speeltooneel maakt dan de ménschen zo ér-
vaaren

In Gódgeleerdheid, dat men Kérk, én School kan
spaaaren;

Geen Leeraars zyn 'er meer van nooden; 't Speel-
tooneel

Leert alles; 't is Góds Kérk, der zielen lustprieel.

Zénd hier de jonkheid, hier is 't nutte boek der
Leeken,

Waar tégen zich de Kérk niet kante, of dénk' te
préeken,

Ten zy ze zich getrooste in de angel van een' pén

Te vallen, die haar wéér punt biede, én wonde, én
schénn'.

Verdoem'lyk misbruik! vond van schalke Jezuwyten,
Om

Om dus de Kérk om vérre, óf overhoop te smyten,
 En loos de zielen te verleijen met aldaar
 Verboden' leeringen den vólke in 't openbaar
 Te veilen, onder fchyn van tydverdryf, én speelen,
 Als nutte midd'len om geloovigen te teelen.

Maar Heinfius, de Groot, Schonæus, Buchanaan Hoe het
 Treur-
 spél om-
 trént By-
 belstóf,
 én in het
 geheel
 zich
 moet ge-
 draagen.
 Zyn zonder opfpraak, zal men zeggen, voorgegaan,
 Straf ik den Schryver? ik wil régel, wys, nóch wétten
 Op 's Dichters hoogen geest, nóch keur van fchryven
 zetten.

Elk hebb' zyn inzicht; élk fchryve op zyne eigen' ban,
 En boete. 't Speeltooneel alleen blyv' vry daar van,
 Is 't Bybelstóf: óf zo de Speeler 't vólk met vreugden
 De heirbaan wyzen zal der Kristelyke deugden;
 En is Gódsdienftigheid des Treurspéls nutte doel;
 Zo zét den Prédikant een kuffen, én een' stoel
 In uw' vergadering, gy Hoofden, om zyn oordeel
 Te hooren, óf de stóf tót naadeel, óftót voordeel
 Van 't openbaar Geloof der zuiv're leere strékt;
 En óf de Kérk door 't Spél gebouwd word, óf be-
 vlékt.

Zo is 't in 't Pausdom, daar de toegelaaten' Spélen
 Nooit met het inzicht van hunn' Kérk in 't minst ver-
 fcheelen.

Hier baat geen onfchuld, dat eertyds het Kamerspél Oordeel
 over het
 Beelde-
 stórmén,
 én hoe
 een Toon-
 needdich-
 ter
 fchryven
 moet.
 De breidel was der Kérke, én vonnisse wat wel,
 Wat kwaályk stond. 't Is waar, dat névens 't Beel-
 de-stórmén
 Het Speeltooneel den grond gelégd heeft van 't hér-
 vórmén.

Maar wee den tyden, daar de Kérk die hulp behoeft!
 Die zyn, Gódlóf, voorby. Geen Spél, veel min
 geboeft

Is nu noodzaak'lyk om misbruiken af te schaffen.
 Indien men 't leeven van de Leeraars wil bestraffen,
 Of valsche leer der Kerke, hier is geen tyranny,

24 GEBRUIK, én MISBRUIK,
Die't schryven op den hals verbiedt; Neen, 't staat
élk vry.

Het Tooneelspél moet Góds woord achterlaaten. Men hoort dan wel te récht de Prédikstoelen dreunen.

Wén zich het Speeltooneel wil met Góds woord bekreunen.

Een Leeraar, die dat niet bestraft vergeet zyn' plicht, Verraadt zyn ampt, én staat zich zélven in het licht.

Vondel, Degroote Vondel, onnaavólg'lyk in zyn schryven, Zal myn getuige zyn, zal zélf's myn' waarborg blyven.

Treurslukken, Leen in Salmoneus zyn' Pizaneren het oor, Hoe zy't affchild'ren aan Kérkwachter Diódoor:

Voorganger van goede lessén. *De Goden treden hier te voorschyn met hunn' rólle, Zo raakt Jupyn ter schimp, én zyn' gemeente aan 't bóllen.*

Gódslasterlyke vond! de Gódsdienst raast én sust, Wanneerze dient tót Spél van menschelyk vernuft.

En vérder, als de Kérk zulk schouwspél niet wil lyen:

De Goden hoeden ons voor zulke guich'leryen, Eene ongebondenheid, te Pize lang getémd, Dat stémt geen spelen, als de Kerk dat tégenstémt.

En't zélfde Misbruik in de burgerlyke zéden, Als in de Gódsdienst, heeft het Schouwtooneel geleeden.

'k Staa toe, dat schémpen op byzonderen voorlang, Van't Schouwtooneel gejaagd, ging zélden meer in zwang;

Het schémpen op byzondere, niet toegelaten, ge-
toond in Warfuzé, én diergelyke prullen. Hoewél Rampzaal'ge Min, rampzaalig in twé deelen

Gesplift, tót naadeel van een groot geslacht te speelen

Beslooten was, én reeds gespeeld waar, zo de Stad Dien hoon door haar verbód niet voorgekomen had.

De Graaf van Warfuzé, wiens Dóchter door den Dichter

Wordt ingevoerd, gelyk een' hófpop, óf nóg lichter, Is ook veel te onbesuifd op't Schouwtooneel gebragt

Ter

Ter onverdiende schimp van dat beroemd geslacht.
Doch 't wérk, wyl 't inzicht gantsch niet toelei op het
hoonen,

Is om de onnozelheid des Rymers te verschoonen.
De Schouwburg dan wordt maar beschuldigd by de
taft,

Van die haar 't schémpen op byzond'ren légt te last.

Maar zo men haar betygt van andere gebréken,
Van vloeken, zweeren, onbetaam'lyk doen, én
spreeken;

Dat kan zy zélve niet ontkennen, óf de jeugd,
Na 't Spél gezonden, om met toegelaaten' vreugd
Des waerelds wond'ren loop, én wif'ling te onder-
zoeken,

Wordt menigmaal ontsticht, als zy Biron hoort
vloeken,

Of Aran zweeren, én neemt voor wélsprekendheid
Van grooten naadruk op, zo gróf een onbescheid.

Gelyk zy acht voor fraai, én geestig redeneeren
Onkuifche woorden, die een zédig oor onteeren;
Hoe zeer men 't loochene, óf ontschuldige, én ver-
bloem'.

Onnoodig is het, dat ik honderd Kluchten noem',
Die door geen and're drift, als geilheid, zyn be-
schreeven.

De meeste heeft men van ons Schouwtooneel ver-
dreeven

Sints weinig jaaren. Oene alleen is naa den dood
Des Dichters, die zyn' Klucht zélf doemde, uit hoo-
gen nood,

En groote schaarsheid van verand'ring wéér herboo-
ren;

Maar had geen uitslag, als voorheen; zo waaren de
ooren

Alreé gezuiverd door 't affchaffen van die smét,
Den Schouwburgshoofden hoog bevolen door de
Wét.

Bestuit
wegens
het ber-
schuldi-
gen té-
gens het
vloeken
én zwee-
ren in
Biron,
én Aran,

De mee-
ste onge-
schikte
Kluchten
van het
Tooneel
geban-
nen.

Gelyk
eenige
diergely-
ke spē-
len, dóch
door
verzuim,
niet alle.

Men had de Spēlen méde alreē begoft te schuimen
Van deeze schandvlék; maar veel eerder door 't ver-
zuimen

Als kwaade neiging van de Hoofden, bleef'er 't zaad
Dier ondeugd in. Zo gy wilt weten, hoe men
't kwaad.

Van eenen geilen gloed, verdarteld én verwilderd,
Met wulpiche woorden, én verbeeld omhélzen
schildert;

Jémpfars
reden, tē-
gens Jo-
séf. Oor-
deel daar
over.

Hoor Jémpfars rédcnen tót Jozefeens; én lét
Op haar' gebaerden, én den toestél by het béd.
Die ritze tokkeling moog' Jozefs hette dooven;
Maar 'k durf dat wonder van de Aanschouwer niet
gelooven.

Rozelyn,
in het
Spél van
Titus.

Nu zou de Vrouwekracht, gepleegd aan Rozelyn
In 't Spél van Titus meē van dien getale zyn,
't En zy de Dichter, tót een' moordról meer genee-
gen,

Die puikfieraaden meer verzuimd had, als ver-
zweegen.

't Geschiedt sléchts in een' hoek van 't Schouwtoo-
neel, én kort;

Zo dat daar nauwelyks acht op gellagen wordt.

Deme-
trius ré-
den in
het zélvé

Maar als Demetrius vertélt, hoe 't hem gelukte
Den man te zyn, die eerst het maagdebloempje
plukte;

Araos
verhaal.

Als Aran zich beroemt, hoe hy zyn' geile lust
Met eenen offerstier voor 't Outer heeft gebluscht:
Wat édel Jongeling heeft zulke oneerb're kaaken,
'k Laat staan 't Gejuffer, dien zy niet van schaamte
blaaken?

Wyze op
zodaani-
ge voor-
vallen.

Maar zal verkrachten, én verbooden liefde, dan,
Als t'éénemaal onnut, gedoemd zyn in de ban?
O neen; men kan 'er wél een' wyze, een' styl op
zetten,

Die 't licht ontvonkt gemoed der jeugd niet zal be-
snetten.

't Ver-

't Verkrachten, daar gy zo geleerd'lyk over klaagt,
 Vrouw Machteld, kwétste nooit het oor der teérst^e
 maagd.

Nooit stookte Goloos geil, én overspelig minnen
 In 't Spél van Genoveve onkuisheid in de zinnen
 Der Kykeren, hoe kuifch van oor men zy, én kiesch,
 Zo méde, als Juliaan, de zuster van Lowies
 De Vargas, voorheeft met, óf tégen wil te onteeren.
 In wien verwékt hy lust, óf kitt'ling tót schoffeeren?
 Een Dichter, die 't verstaat, schrikte er door vrees

Hoe te
 stéllen.

voor straf
 Het wankelend gemoed van zulke gruw'len af.

Maar gantsch'lyk anders is 't met Dieuwertje ge-
 schapen

Andre
 gebree-
 ken aan-
 gewee-
 zen.

In 't spél van Iemand én van Niemand, daar 't be-
 slaapen

Mét Lodewyk, die half gekleed, zyn' straf ontvliedt,
 Ten minsten barrevoets, óp 't vol tooneel geschiedt.
 Ook daar Hippolito met Klariane dartzelt,
 En élk uit geilheid zich om 't zeerst beweegt, én
 spartelt,

Als Belleménte, die op 't mat komt, onverdiend,
 En schélmfch bedroogen wordt van zyn' Verleiden
 Vriend;

't Is wél te vreezen, dat zulk lieven, lonken,
 lachchen,
 Zo lódderlyk, én lós malkand're om lusjes
 prachchen,

De Jeugd in brand zét, én alzo van 't Schouwtooneel
 Den dwaalwég régelrécht doet inslaan na 't bórdeel.

Zo lang dan is de Kérk gehouden 't Spél te
 straffen,

Hoe ver-
 re de
 Kérk het
 Tooneel
 mag be-
 straffen.

Zo lang het naalaat die Misbruiken af te schaffen,
 Daar andersints die nutte, én lóffelyke Kunst
 Zich mag verzék'ren van der allervroomsten gunst.

Maar neem, dat Staat, nóch Kérk, nóch iemand
 in 't byzonder

Het ver-
 Té beteren

van de Taal, én de Zeden, is het voor-naamste oogwit én de grond, van't sichten der Amsterdamsche Schouwburg geweest.

Te klaagen hadde, noch daar liep geen ontucht onder,
 Waar 't Schouwspél dan een onberispelyk vermaak?
 O neen; 't waare oogwit, het opbouwen onzer
 spraak,
 En zedebeelden voor het oog der Landsgenooten
 Teschild'ren, moest vooral, zou 't wél gaan, zyn
 beschooten.

Maar heeft ooit Dichter na dat nut zyn' stóf geschikt?
 Of in de spraak op styl, én voeglykheid gemikt?
 Men toon me, is 't moogelyk, men toon my onder
 honderd
 Vyf Spélen sléchts, de Dróft, én Vondel, uitge-
 zonderd,
 Daar op een' zuiv're zwier, óf zéden is gelét?
 Wierd immer Schouwspél in een' hoogen tóp gezét,
 En aangepreezen van vermaarde Letterwyzen,
 't Was Titus; maar wat was tóch de oorspronk van
 zulk pryzen?

Zyn' fraaije styl, óf dat de Dichter daar in bragt
 Al, wat hy 't allerwreedst, én allergruuwlykst dacht
 Te weezen? Even óf hy 't édél wit wou raaken,
 Om't vólk tót beulen, óf tót moordenaars te maaken;
 Als wraak de onteerde Maagd van hand, en tong
 berooft,
 De Vader van zyn' hand, twé zoonen van hun hoofd,
 Twé andere verplét, én 's Keizers broêr doet hangen:
 Als Weêrwraak op haar' beurt twé broeders, naa het
 vangen,
 't Hart uit het lyfrukt, én den Wreeker brandt, en
 blaakt;

De Vêldheer's Vórfsten Bruid, de Vórfst den Veld-
 heer raakt
 In 't harte, 's Vêldsheers Zoon den Vórfst wéêr; en
 drie moorden
 Op éénen oogenblik geschieden met drie woorden.
 't Schynt échter, dat men door onkunde van een'
 kunst,

Aan alle nieuwigheid, én ongewoonheid, gunst,
 En achting toedraagt. Op dat dwaallicht zyn die
 vaerzen,
 Tróts brommende, als geschoeid op Sofokleefche
 laerzen,
 „Waar méde een Ambachtsman, een ongeletterd
 gáft

Alleen
 om de
 nieuwig-
 heid van
 de zéld-
 zaame
 opfny-
 dende
 vaerzen.

„Der Dicht'ren gantsche Rei op Hélikon verráft,
 Voor 't meesterproeffluk van een wonderwérk ge-
 houden,
 En 's Dichters cernaam vér verhéven boven de
 Ouden.

Maar, zo men 't oordeel eens onzydig vellen zal,
 Durft iemand zich van zulk een' styl, in wélk geval
 't Ook zy, bedienen, die geen windbuil wil gelyken?
 Of 't Spél, als leerzaam, aan zyn' kinders laten
 kyken?
 Neen zéker; al wie tucht, én réd'lykheid bemint,
 Of houdt van voeg'lyk, én natuur spreekén, vindt
 Zeer weinig smaak in zulk opsnijen, én zulk raazen.
 't Was échter 't Spél, 't wélk toen de meeste jonge

Zodanig
 eene op-
 fnydende
 styl, moet
 geen
 Treur-
 spéldich-
 ter ge-
 bruiken,
 én wordt
 van ver-
 standige
 verwor-
 pen.

Baazen,
 Die zich bemoeiden met de kunst, tót vólgers had,
 Door 't waanen, dat hier in geen kleinen naadruk zat,
 Verftaanelyke taal van 't Schouwtooneel te fchoppen,
 En 't oog der Kyk'ren met veele opgefmuikte poppen
 Van ongelyke kunne, én oude; 't hart met moord,
 En wreedheid, als die naar hun oordeel 't meest be-
 koort,

En 't oor met weidfch gefnor van woorden te ver-
 maaken.

Dóch 't miste hén hier méde in achting te geraaken
 By lieden van verftand; fchoon 't wierd gepreezen
 van

Het fléchtste vólk; gelyk ook meest Jan Alleman,
 De wélgeboor'ne minft na Titus zyn geloopen.

'k Doe

Tegen-
wérping
om de
winft die
dat Spél
aan de
Armen
heeft
toege-
bragt.

'k Doe licht'lyk hier den mond eens Hoofds der
Schouwburg open,

Die niet gelooft, dat zy, die nu Régenten zyn,
Het béter vatten: Hoe? (dus ípreekt hy) met wat
fchyn

Veracht'ge Titus 't geen den Armen zo veel voor-
deels

Gedaan heeft? Is 't juist al verwérpelyk uws oordeels,
Daar Schoolgeleerdheid, óf daar Letterkonft aan
faalt?

'k Bekén dan, dat 'er lang, én grófelyk is gedwaald;
Maar dit is 't oud gelél, gy praat, als and're, én
weet'er

Vérdre
flaauwe
én be-
lach'lyke
hyge-
bragte
ontichul-
digingen.

Zeer weinig af, naar 'k hoor; wy Hoofden wiften
béter:

Dat na de Spélen, die gy voorftaat, zulk een' loop
Toevloeiide, als óf men 'er Triakel had te koop.

Voorbeelden zoude ik u by ftapels kunnen toonen,
Vreesde ik de uitsteekendfte in de Dichtkunft niet to
hoonen.

Men loopt 'er dwars van af, hoe doorgezift, hoe fyn
Van redeneering, taal, én zéden zy ook zyn.

Heel anders gaat het met den vólke een Spél te
fchaffen,

Daar worit'len, fchérmen, fchóts uitluchten, wé-
derblaffen,

En fnaauwen tuffchen twé, drie Koningen, ja tien,
Zo 't fléchts den Dichter flaagt, gehoord wordt, én
gezien;

Die, élk om 't prachtigft uitgeruft, hunn' ftém doen
dond'ren

In de ooren, dat het dreunt; dewyl 't my zou ver-
wond'ren,

Om dat
men
meer
op het
gêld ziet

Al ftaat men nóch de Kunft, nóch Taal, nóch zé-
den gaâ,

Indien men 't voordeel niet zou vinden in de Laâ.

De Gódshuisvaders , door wienskeur men ons tot als op de
verbete-
ring van
Hoofden

Aanfélde , als die alleen , ó Gaauwers , u geloofden , Taal ,
Kunst, én
Wy hadden 't naar uw' zin , om hunnent wil gedaan : Zéden.

Want altyd hébben wy 't , gelyk als zy , verstaan.

Maar meent ge , als wy hen 't géld opbragten alle
jaaren ,

Het geen men is gewoon voor de Armen te ver-
gaären ;

Dat zy ons vroegen , óf het Spél meer achting won ,
Of 't aan de kénners , óf aan 't graauw behaagen kon?

O neen ; zy weeten acht één meer te zyn , dan zéven.

Indien men dan naa 't jaar , van stukken , fraai be-
schreeven ,

En zédestichtelyk , maar zéven had gebragt ,

En van de Spélen , zo die rompslomp vallen , acht ;

Hunn' wit was , om geen één op zéven te verliezen ,

De laatste blindlings , én voor de eerste yér te kiezen.

Wat zou 't dan zyn , zo 't veel verscheeld had. Och !
de gunst

Van Filozoofen , én Poëeten , stichting , kunst ,

Nóch styl was magtig ons te hélpén , nóch beschér-
men ;

Wy waaren alle zés , als óf de kist der Armen

Door ons , óf onze schuld van 't ov'rig waar' beroofd ,

Gelyk misdaadigers , het vólgend' jaar onthoofd.

Regén-ten , is 't aan u niet zonneklaar gebleeken ,

Hoe zeer ge uw hoofft met taal , én kunst hebt moo-
gen breeken ?

Hoe fraai de Schouwburg door uw opzigt was geréd?

Hoe groot een' luister dien door u was bygezét

In Spél , in zang , in dans , in kleed'ren , én Too-
neelen ,

In grootfche , én boertige behaagelyke Spélen ?

Zy hebben alle uw' liefde , én moeite , én zórg verächt ,

Omdat gy na hunn' zin niet gélds genoeg opbragt.

Regén-
ten van
de
Schouw-
burg die
der
zaaken
kundig ,
luister
aan het
Tooneel
wildén
byzétten,
én stich-
ting by

Zy

de Kunst Zy houden wel van kunst, maar meer van Duka-
 volgen, tonnen:

nooit
 aange-
 naam
 geweest. Gy hebt te veel gespild, hebt gy wat veel gewonnen;
 Daarom, ziet, hadden wy 't, gelyk als gy, gedaan,
 't Had eveneens met ons, gelyk met u, gegaan.

En niemand (weet ik) van ons zessen was begierig
 Om af te staan, als gy; Offisien zyn sineerig,
 Dit méde; daarom déé uw' pé n vergeeffch gewéld,
 Op 't misbruik des Tooneels. Géld was de leus,
 géld, géld!

Dus moest'er van Sint Ann', te méts wat onder loo-
 pen;

Haarklievers mogten 't zonde, ófschande, óf mis-
 bruik doopen;

Als Staat, óf Kérk maar van ter zyde wierd geraakt,
 En 't niet te gróf in ongeschiktheid wierd gemaakt,
 Nóch ook byzonderen al te onbeschaamd getékend,
 Als 't géld gaf, wierdt het ons zo euvel niet gerékend.
 Het gaat in zaaken van vry wigtiger belang

Vaak slimmer toe; ons maakt uw' bullebak niet bang.
 Wie ons berispte, ons heeft de géldwinst nooit ver-
 drooten,

En heeft nóch Magistraat, nóch burger veel ge-
 schooten,

Als 't and're deeden, schoon het maar Jan Hagel was.

oplóf-
 sing, én
 grondige
 onder-
 richting
 van de
 gantsche
 zaak. Zulk eene onschuldiging komt hier geen sijn te pas.
 Zy toont veel eerder, wélk een misbruik in de zéden
 Door kwaâ regeering was ter Schouwburg inge-
 gleeden:

Dewyl gemeen'lyk wordt bemanteld, én bedékt
 Een' zaak, die, staatze in 't licht, tót schande óf naa-
 deel strékt.

't Klinkt schoon, te schreeuwen van den nood, én
 't nut der Armen;

En als men schynen kan daar over zich te érbarmen.
 Het nut der Armen kraait zeer hoog; maar 't is 't niet al
 Indien

Indien men eens oprécht de waarheid zeggen zal.
't Gezag ter Schouwburg wén dat over wierd ge-
laaten

Door een
ne voor-
zeggende
Schéttse-
ry.

Den Gódshuisvad'ren, met den Hoofden, 't schreue-
wen, 't praaten

Nam haast een eind' (het moet tóch éénmaal zyn ge-
zégd)

Schoon 't met de géldontfangst eléndig ging, ja slécht.

Waar 't anders, waarom wordt het wéldoen heel
vergeeten?

Nootzaa-
kelyke én
voordee-
lige on-
kósten,
kwaad-
aardig-
lyk, on-
nut ver-
spillen
ge-
noemd.

Waarom moet nut verschót, onnut verspillen heeten?

Wie wil, kan naa zien, dat de Schouwburg nim-
mérmeer

Dat voordeel heeft gehad benévens zo veel eer.

En achting, dan zy voor 't verand'ren heeft genooten,

Siuts Burgermeesters dien wéér hebben laatst ont-
flooten.

Men heeft ten minsten zo veel géld, géld, zég ik, géld

Den Armen opgebragt in zilver, én gételd,

Als voor het sluiten, naa 't verbouwen, door mal-
kander

Waar-
achtige
vergely-
king van
veelja-
rige Re-
keningen
tégens
malkan-
deren.

In zéven jaaren gaf het ééne jaar door 't ander,

Met al de kósten (die wél eer betaald zyn by

De Gódshuisvaders, én een' schat bedroegen,) vry.

Ik zég een' schat: Zy zelv' bekénnen, dat die schulden

Beliepen meer, dan zés én dertig duizend gulden,

Zo aan de Schouwplaats, als Tooneel, én steen,

én hout,

Toen laatst het Schouwtooneel door hénliên wierdt

misbouwd.

All' wélke kósten, die ze om voordeel daar aan

hingen,

Niet uit het géld, dat zy daar dagelyks ontvingen,

Betaald zyn; maar vooraf. Daar in het tégendeel

Al't laatst verbéteren van Schouwplaats, én Too-
neel,

34 GEBRUIK, én MISBRUIK

En ryke kleederen betaald is uit de renten

Der daag'lykſche Inkomſte, én gekóſt heeft den Re-
genten

Der Schouwburg aan reed géld, én zuivere over-
winſt

Tien duizend guldens, by de gis, voor 't allerminſt;
Wélk géld meer in de kas der Armen waare ont-
fangen,

Wén daar vooraf het géld waare aan te kóſt ge-
hangen.

Zo dat in derd'halfjaar men jaarlyks meer genoot
Vier duizend gulden, als 'er voormaals overſchoot.
Men ſtaak' dan te onrécht den Régenten te verwyten
't Onnut verkwiſten, voor hun trouw én loſlyk
kwyten.

Dóch neem, ('t geen ik ontkén,) dat meer van
vodden kwam,

Dan goede Spélen, zou dit magtig Amſterdam,

Wiens Burgermeeſt'ren zulk een géld aan ſtraaten,
wallen,

En bruggen, om de Stad te hoeden voor 't vervallen,
Uitgeeven, zou, zég ik, die zo bevolkte Stad,

Niet gaeren een gering gedeelte van haar' ſchat

Tót ſluiting van 't bedérf der Burgerlyke zéden,

En verder opbouw' van verbéterde, beſteeden?

Voorzéker: want haar raakt veel meerder het ge-
moed

Van haare Burg'ren, dan 't gebouw van ſteenen doet;
Of 't waare een al te gróf, én onvergeeflyk doolen,

En géld te hangen aan de kleine, én hooge Schoolen,
Aan Meesters, Rékters, én Proféſſers, om een' ſtut

Der wankelende Jeugd te ſtrékken, ganſch onnut.

Al kwam dan weinig géld van ſlichtelyke Spélen,

En veel van érgeryke, ó! wat zou 't veel verſcheelen
Om 't géld te ontſtichten, óf te ſtichten zonder géld!

Tót wélk een einde is toch de Schouwburg inge-
ſtéld

Van

Men
moet
nóch be-
hoeft én-
kelyk om
winſt
geene
vodden
ten Toon-
neele te
voeren.

Amſter-
dam doet
groote
koffen,
aan
Straaten,
énz.

Schoo-
len, enz.

Het waa-
re oog-

Van de eer, én kunst, én deugd betrachtende Am-^{mêrk}
 stelbeeren? ^{van de}
 Om gèld te schachch'ren, óf te slichten, én te leeren, ^{Schouw-}
 Wie twyffelt, weete, dat hy hunnen roem verkleint. ^{burg is}
 't Verbét'ren van de Taal, én Zéden is het eind. ^{De Taal,}
 Het is een toegift, geeft zy voordeel; én 't ont- ^{én de}
 farmen ^{zèden te}
 Der Burgermeest'ren schenkt dat voordeel, mild aan ^{verbete-}
 de Armen. ^{ren.}
 Zo gy dat voordeel wilt bevórd'ren, Schouwburgist, ^{Het}
 En u bekreunt met kunst, nóch zèden, 't is gemist. ^{voordeel}
 Dat blykt, wanneer somtyds de Schouwburg, blind ^{is maar}
 van oordeel, ^{een toe-}
 Uit vuile, uit Bybel-, óf Staatspèlen zócht haar ^{gift aan}
 voordeel; ^{de Góds-}
 Zy lókte wél veel volks voor ééns na 't Schouwtoo- ^{Wan-}
 neel; ^{neer én}
 Maar hoe behaagde zy die Heeren in dat deel? ^{waarom}
 Die, 't kwaad voorziende, dat daar zéker uit moest ^{de}
 spruiten, ^{Schouw-}
 Zeer dikwils dreigden om de Schouwburg toe te ^{burg ge-}
 sluiten; ^{flooten.}
 Gelyk ze ook is geweest geslooten om die réén,
 Zo schande-, én schaadelyk geschat vóór 't Alge-
 meen.
 En, wierdt ze in 't jaar van twé én séventig geslooten,
 Uit de oorlog is alleen zulk sluiten niet gesprooten;
 Maar Karel Stuart op het haatelykst' verdoond,
 En Vrankryk in den moord des Admiraals gehoond,
 't Geen méê begonnen was, naa Stuarts dood, te
 speelen,
 Was eerder de oorzaak van dat sluiten op 't beveelen
 Der Burgermeest'ren, die eerst naa het vyfde jaar
 Op lang, én stérk verzoek toelieten, dat men daar
 Wéér speelde; dóch met veel verbét'ring in de
 wétten,

Om op de Zeden, om op Kunst, én Taal te letten,
En niet op 't gèld; om schémp, én ontucht eeuwig van
't Hérvórmde Schouwtooneel te doemen in den ban.

Eewys
dat ook
fraaije
Stukken
voordeel
geeven.

Dat niemand hier te bot myn zeggen tégenkraaije,
Of myne rédenen kwaadwilliglyk verdraaije,
Dat hem zeer ligt te doen zou weezen met wat
schyn,

Omdat ik 't gèld alleen een' toegift zég te zyn,
Als óf ik 't gèld niet achtte; én dat men sléchts moest
trachten

Te speelen, al was daar geen voordeel van te wacht-
ten,

Wén 't Spél maar leerzaam was, én kunstig, nét
van styl,

En taal. Men hóll' niet voort zo driftig, zo ter yl:
't Gèld, dat een Spél geeft, om der Armen beurs te
slyven,

't Zy veel, óf weinig, zal altyd een' toegift blyven;
Maar zulk een' toegift wordt vermeerderd doór een
Spél,

Proeven
daar van
uit ver-
scheide-
ne Stuk-
ken, van
het
Kunstge-
noot-
schap
N. V. A.
én ande-
re.

Dat stichtend, kunstig, naar de Régel is, én wél.

Wie and're proeven, als de réden, mogt begeeren,
Kan 't door de dagelyksche érvaaenheid ligt leeren
Wordt Cijna, Mithridaat, Andromaché gespeeld,
Of wordt de Gierigheid van Geeraard afgebeeld,
't Gedwongen' Huuw'lyk, óf Astrate, én and're
Stukken;

Men ziet, dat zy het vólk als na den Schouwborg
rukken;

Zy geeven niet alleen voor één maal; maar zo vaak
Men ze ophaalt, voordeel, vergenoeginge, én ver-
maak.

Een yv'rig Schouwborgshoofd zal hier op, dit
weér vinden:

O! 't zyn uw' Spélen, én de Stukken van uw'
Vrinden,

Schoon
men té-
gen wer-
pen wil
dat die
uit het

Die voert gy déftig, én all' de and're flordig uit!
 Spreek eens van de oude tyd, én zie, óf uw besluit
 Dan volgen zal. Wat Spél heeft Titus kunnen
 krenken;

Kunst-
genoot-
schap
komen.

Toen wy regeerden, óf meer gélds den Armen
 fchenken?

Daar zyn 'er weinige geweest, 't is al te waar,
 Tót mérklyk naadeel van de Schouwburgshoofden;

Roems-
verbrei-
ding van
de Cid,
boven
Titus.

De Cid, bekwaam genoeg het onbedachte zeggen
 Diens yverigen mans alléén te wederleggen,
 Is één daar van, dat fléchts ter vlugt uit 't Frans
 vertaald,

Nóchtans op ons Tooneel den grootften lóf behaalt.
 Dit Treurspél, jaaren lang voor Titus komt ge-
 booren,

Lang
voor Ti-
tus, ge-
maakt,

Heeft ieders achting steeds doen groeijen, nooit ver-
 looren;

En, schoon 't zo vaak, én meer, dan Titus, is
 vertoond,

Ook zyn' Bezórgers ruim zo ryk'lyk heeft beloond,
 Zal naa veel jaaren nóch een tréflyk Treurspél hee-
 ten,

Staat
lang na
Titus te
leven.

Als 't ander lang zal dood gespeeld zyn, én vergeeten.

Wat zyn de rédenen dier achting? 't is niet hoog,
 Nóch tróts van trant, én styl; het flikkert niet in 't oog
 Door veel toetakelings van toestél, óf perfoonen:

Rédenen
van de
achting
der Cid.

't Gevécht van lyf om lyf, dat veele in 't oog ver-
 toonen,

Als iets uitsteekends; én de Stryd in 't open véld,
 Die veelyds 't Schouwtooneel in rép, én roere stélt,
 Geschiedt niet voor het vólk, maar achter de gór-
 dynen.

Men ziet 'er Engel, Geeft, nóch Monsters in ver-
 schynen,

Waar schuilt het dan? In 't wérk, de zéden, en den zin

De gaht-
sche

inhoud van de Cid, kortelyk overge-
loopen, Raakt het gemoed.

Der rédeneering, daar steekt al de fraaiheid in.
Wie hoort Chimene, wie hoort Don Rodrigo
klaagen,

Dien 't hart niet week wordt om hunn' ramp te hél-
pen draagen ?

Wén kinderlyke pligt in wêêrwil van 't gemoed,
Zo wreede stórmén op hunn' zuiv're liefde doet.
Het speelt alleen'lyk niet voor de ooren, nóch voor
de oogen;

Maar voor dé ziel, die, door dat voorbeeld opge-
toogen,

Onwetend neiging krygt tót vólging van een' deugd,
Die zy in anderen beschouwt met zulk een' vreugd.

De gebree-
ken dés
zélfs
goed
gemaakt.

Ik weet, wat reên daar zyn dit Spél te wêder-
spreeken;

'k Weet, dat de Dichter zélf zyn Spél van veel' ge-
breken

Beschuldigt; wat men van de Taal zégt, Rym, én Styl,
Die de Overzetter met geen roffel, 'k zwyg een' vyl,
Heeft overloopen; én 'k bekén, het déê geen hinder.
Als dat wat netter waar'; maar daar het meerder,
't minder

Zo krachtig overweegt; daar keurt men om het zoet,
't Geen onze geest geniet, dat minder, zacht voor
goed,

De Een-
heid van
Tyd, én
Plaats,
Is daar
wél niet
op 't
naauw-
ste, maar
de Een-
heid der
Geschie-
denis
wél in
waarge-
nomen.

Ook is de misstal klein, de tyden naagerekend,
Toen 't eerst in 't licht kwam, schoon Córneille
zélf het tékent.

Het speelt geen maanden, nóch tooneelt zo woest,
én wyd,

Of 't houdt, schoon eenigfins gedwongen, Plaats,
én Tyd.

Ook is de dubbelheid der stoffe weinig te achten:
Want onze inbeeldingen zyn met zo groote krachten
Door Don Rodrigoo's, én Chimenes ramp vervoerd,
Dat ons de Infante niet eens aangaat, nóch ontroert:

Zo

Zo dat 'er niemand na zou taalen, noch haar missen,
Al onderfondt men haar heel uit het Spél te wif-
schen.

En schoon het juist in taal, én styl, én rym zo nét
En zuiver, als 't behoort, niet over is gezét,
Men weete, eer dat men spreek' tot naadeel, of ver-
kleining

Taal,
Styl, én z.
in de
vertaa-
ling ver-
ant-
woord.

Van de overzetting, dat nooit's Overzetters meining
Gewees is, met het Spél te geeven in den druk,
Het oordeel van élk een te nooden op zyn Stuk;
Maar dat hy 't Eerst' Bedryfter loop heeft opgeslagen
Een' Juffer te gevalle, én onder 't wérk behaagen
Tót voort te vaaren kreeg; zo dat hy tót het énd,
Gelyk men wandelt in gedachten, is belénd;
Dat lint, een Afschriit hem stilz wygend zynde ont-
nomen,

Het
Eerste
Bedryf te
wiens
gevalle
opgesla-
gen.

Het voort in 't licht, én op den Schouwburg is ge-
komen;

Waarom de laatste hand daar aan niet is gelégd.

En échter is het noch verächtelyk, noch slécht.
Neen zéker: want, zo sléchts ter vlugt vertaald, én
jagtig,

Zonder
de laatste
hand
daar aan
te
légen.

Is 't heel natuur'lyk, klaar, verstaan'lyk, én zeer
krachtig;

Ja zo, dat niemand ligt zou durven onderstaan
De hand aan 't schaaven, én veranderen te slaan;
Of die het waagde zou't van veel' voornaame gaaven,
Daar 't nu méé prónkt, misschien berooven, door
't verschaaven.

Echter
door één
ander
niet om
te ver-
bétéren.

Ook was't onmoog'lyk, dat uit Raadsheer Heems-
kérks hand'
Die steeds geleid wierd van zyn hoog verlicht ver-
stand,

Lóf van
de Heer
Heems-
kék;

Iets aan den dag kwam, dat met blydschap, én ver-
langen

Niet wierdt verwacht, én met het grootst vermaak
ontfangen;

zyne on-
dertéke-
ning, én
al te
vroeg
dood,
tót na-
deel der
Dicht-
kunst.

Schoon zyne zédigheid steeds in haar' paalen bleef,
En hy zyn' Wérken, hoe uitsteekende, onderschreef
Met *Veniam pro laude*; in't Néêrduitsch, *Tót be-
looning*,
Verzoek ik, vér van lóf te hoopen, om verschooning.
Ja 't is der Dichtkunst al te jammerlyk mislukt,
Dat zulk eengeest zo vroeg der waereld wierd ont-
rukt :

Vérdere
deugden,
voor 't
laatst,
van de
Cid.

Want zyne pén, bekwaam om alles uit te voeren,
Had veelen blafferen den mond ligt kunnen snoeren
Met and're wérken, daar hy taal, én styl meer nét
Beschaafd, ook op het rym wat naauwer had gelét.
En échter heeft de Cid, door al die névels heenen,
Gelyk een' héd're Zon, het Schouwtooneel be-
scheenen.

De grootste wélstand, naar myn oordeel, geeven wél
De zeed'lykheden, én hartstógten van dat Spél;
En zo by ons de taal, in't Fransch de schikking netter
Geweest waar', grooter lóf behaalde ooit Overzetter
Nóch Maaker; wyl de kunst ontwyffelyk groot goed,
En voordeel, nimmermeer het minste naadeel doet.

De
Fransche
Spélen
strékken
ons tót
voor-
beelden
in Taal,
Zéden,
Schik-
king,
énz.

Die Spélen geeven géld, én worden altyd gunstig
Ontfangen, daar men taal, én fraaije zéden, kunstig
In waaneemt. Laat de Fransche ons tót een voor-
beeld zyn.

Hoe nét zyn die van taal? hoe zédenryk? hoe fyn
In kunst van schikkinge, in hartstógten, én gedachten?
't Zyn deugden, die zo hoog doen hunne Spélen
achten,

Dat hunne taal tót aan des waerelds uiterste énd,
Door Schouwspéldichters, én Tooneelstóf wordt
bekénd.

Ja dat hunn' Dichters, die zich met Tooneelstóf
moeijen,

Wanneer ze uitsteeken, zien hunn' staat, én schat-
ten groeijen

Niet

Niet minder, dan hunne eer. Dus gaat ons Vrank-
 ryk voor, Om de-
 zelve na
 te vol-
 gen.

En strékt een' fakkel, om te volgen op dat spoor.
 En wat zal schorten aan veel' fraaije Spaansche
 Spélen, Uit goede
 Spaan-
 sche én

En Engelsche, als men wél wil letten op 't verdeelen
 In Handelingen, én Uitkomsten, dat men die Engel-
 sche
 Stukken,

Zo lief niet, als de Fransche, óf ligtlyk liever zie,
 Om hunne veelheid van voorvallen, én hunn' volheid is ook
 wélvoor-
 deel,

Van vindingen? Aanschouw 't Verwarde Hóf, de
 Dolheid, voor een
 geleerd
 én ver-
 standig

Lowies de Vargas, het Veranderlyk Geval;
 Van schikking zyn zy wild in Plaats, én Tyd; maar all' Dichter,
 te haalen.

De waereld pryft de stóf, geleerde, én ongeleerde;
 Zy zyn niet fraai door onbetaam'lyke, óf verkeerde Hoeze
 zyn.

Oppronkingen; maar door zeer leerzaame aardig-
 heên.

Men ziet 'er trouwe Liefde, én Staatzucht in 't ge-
 meen

Malkand'ren tégengaan; men hoort 'er lóflyk
 spreken

Ter gunst van plicht, én eer, ter ongunst van ge-
 breken;

Zo dat ze, al zyn ze juist niet in den winkelhaak,
 Daar door den hoorderen aanbréngen groot ver-
 maak.

En wil men ééns een Spél van de Engelschen ont-
 leenen, De Eng-
 elsche
 stukken
 hebben
 ook baar-
 re deug-
 den.

Hunn' zwier naavolgen, én de nette kunst met eenen
 Waarneemen, ligt'lyk, dat het zig in tóp verheft'

En alle vindingen der Franschen overtréff':

Want zéker, zo de kunst wél wierd in acht genomen,
 Zou, meent men, minder géld daarom in de Armkist
 komen?

O neen; maar meerder: want voorwaar vermaak
 door kunst, En kun-
 stig Spél
 geeft
 voordeel
 aan de
 Armen.

42 GEBRUIK, én MISBRUIK

En zéden ondersteund, verdient een ieders gunst

Dienst.
ge ver-
maanin-
gen aan
alle
Dich-
teren.

O Dichter, wacht u dan wanórdeentlyke Stukken,
(Schoon ze op een Schouwtooneel somwylen eens
gelukken,)

Temaaken; vólge, hoewél omzigtiglyk, de Wét
En Regels, op het Spél met overlég gezét:

wét, én
Régels te
vólgen,
gelyk in
de Bouw-
kunst, én
in de
Schilder-
kunst.

Want Schouwtooneelkunst heeft haar' Régels, én
haar' grónden,

Zo wél als Bouwkunst, naa veel arbeids uitgevonden

Door braave meesters op der ouden Grieken spoor;

Leen die alom, én steeds eerbiediglyk het oor.

Gy mist zeer gróf, wilt gy 't gebaande pad ver-
liezen;

Als te eigen wys, een veel gevaarelyker kiezen,

En, met onduurzaam lóf te vréden, doen, gelyk

Rém-
brand
van
Ryns
dwaaling

De groote Rémbrand, die 't by Titiaan, van Dyk,
Nóch Michael Angelo, nóch Rafel zag te haalen,

En daarom liever koos doorluchtiglyk te dwaalen,

Om de eerste Kétter in de Schilderkunst te zyn,

En ménig nieuweling te lókken aan zyn' lyn;

Dan zich door 't vólgen van érvarene te schérpen,

En zyn vermaard penséel den rég'len te onder-
wérpen;

Zyn lóf
in veele
deelen.

Die, schoon hy voor niet een' van all' die meesters
week

In houding, nóch in kracht van koloryt bezweek,

Als hy een' naakte vrouw, gelyk 't somtyds gebeurde,

Zou schild'ren, tót modél geen Grieksche Venus
keurde;

Te slipte
navól-
ging van
de na-
tuur.

Maar eer een' Waschter, óf Turftreedster uit een'
schuur,

Zyn' dwaaling noemende naavólging van Natuur,

Al 't ander ydele verzieling. Slappe borsten,

Verwongen' handen, ja de neepen van de worsten

Des ryglyfs op de heup, des kouffebands, om 't been,

't Moest al gevólgd zyn, óf natuur was niet te vréen;

Ten

Ten minften zyne, die geen Régels, noch geen reden
Van évenmatigheid gedoogde in 's ménfchen leden;
En doorzigt alzo min, als tuffchen-wyde, woog,
Nóch wikte met de kunst, maar op den fchyn van
't oog.

Die door de gansche Stad op bruggen, én op hoeken,
Op Nieuwe, én Noordermarkt zeer yv'rig opging
zoeken

Harnaffen, Moriljons, Japonsche ponjaards, bont,
En Rafelkraagen, die hy fchilderachtig vondt,
En vaak een' Scipio aan 't Roomsche lichchaam pafte,
Of de éd'len leden van een' Cyrus méê vermalte.

En échter fcheen hem, fchoon hy tót zyn voordeel
nam,

Wat ooit uit 's waerelds vier gedeelten hérwaards
kwam,

Tót ongemeenheid van optooifel veel te ont-
breeken,

Als hy zyn' beelden in de kleederen zou fteeken.

Wat is 't een' fchaade voor de kunst, dat zich zo braaf
Een' hand niet béter van haare ingestorte gaaf Beklag
des
Schry-
vers over
de onge-
régeld-
heid van
Réém-
brand.
Gediend heeft! Wie had hem voorby gestreefd in
't fchild'ren?

Maar óch! hoe éd'ler geeft, hoe meer hy zal verwil-
d'ren,

Zo hy zich aan geen grond, én fnoer van régels bindt,
Maar alles uit zich zelv' te weten onder windt!

Opdat een Dichter dan geen moeite, én tyd Over-
gang tót
het on-
derwys
van een
Dichter
in het
verkie-
zen der
ftoffe.
verlieze;

Dat hy voor alles een' leerzaame ftóf verkieze;
Het zy zyn' lust op Klucht, op Bly-, óf Treurfpél vall',
Eer hy eens dénke, hoe, óf wat hy zeggen zal.

Die leerzaamheid in Treur, óf Blyfpél is ver-
fcheiden.

Het Treurfpél (laat u tóch het voorbeeld niet ver-
leiden

Van

Wat het Eeden-
daagfche Treur-
fpiel be-
vat, of het einde
behoorde te zyn.

Van Griekfch , nóch van Latynfch Treurdichter ,
nóch 't gefchreeuw

Der blinde Vólg'ren) wraakt in deeze laater eeuw
Een' ftóf, daar zy geftraft, én in elénde blyven ,
Die zonder fchuld zyn, of onwétend kwaad bedryven.
Het treuren, ik bekén 't, misvoegt een Treurfpél niet;
Maar noemt men Spél , 't gene ons niet aandoet , als
verdriet.

Het ge-
moed van het
kwaad te zuiveren,
én de deugd in
te boezemen.

Al kan ik OÉdipus niet aanzien onbewoogen ,
Al tréft my zyne ramp met fchrik , én médedoogen ;
Dat médedoogen , nóch die fchrik kan myn gemoed
Niet zuiv'ren van het kwaad, niet porren tót het goed:

Wélk inzicht wy het wit van alle Spélen houden.

Finde van het
Treur-
fpél by de
Ouden ,

Het Treurfpél , zo wy 't wél aanmérken, had by
de Ouden

Geheel een ander eind' ; zo dat met grooten lóf
Die nu verwérp'lyke , én wanhebbelyke ftóf
Toen goed gekeurd wierdt : want zy ftrékte tót be-
weering

Der Républyken , op de éénhoofdige regeering
Zo fél gebeeten , dat zélf de allervroomfte man ,
Wanneer hy Koning was , gefchat wierdt voor tiran
Op wien der Góden vloek , van kind tót kind , moft
kleeven ;

Gelyk als had hy het verdoem'lykft kwaad bedreeven,
Die de eerfte 't waardft kleinnood der vólkeren ge-
fchaakt ,

En , als een fchélm , zich zélv' tót Koning had ge-
maakt.

Door het over-
fpél van Clyté-
mnétra afgebeeld

Dus moeft het Overfpél des naazaats van Thyéftés
Met Clytémnétra door haar' eigen' zoon Oréftés
Geftraft, én bloedschand zyn met moedermoord
betaald :

wélke ftóf by ons op
eene andere

Daar andersins die ftóf, wen zy wierd opgehaald
In deeze tyden , met meer vruchts op onze zinnen
Zou wérken , én de gunft der kénneren gewinnen ,

In-

Indien eene and're hand dat wreken ondernam ;
 Of, moest 't Oréltés doen, dat zulks by toeval kwam.
 'k Zoude échter, zo men my geloofde, een' Dichter raaden
 Eer toe te leggen op een' stóf, daar braave daaden,
 En deugden van een Héld ten voorbeeld strékten, als
 Een godvergeeten boef te dingen na zyn' hals.
 Het loon der Deugd zal éd'le, én tédere gemoeden
 Met béter voedsel, dan de straf der Ondeugd voeden;
 „ Dewyl de vroomen uit lust tót deugd het kwaaddoen
 haat,
 „ En sléchts de kwaade, uit vrees voor straf, het
 kwaaddoen laat.
 Men légg' vooral dan toe op stóffen, daar de
 vroomen,
 Lang worst'lend, het gevaar in 't eind te boven
 komen;
 En, wyl de ménfchen zeer verscheiden zyn van zin,
 Men voer' somtyds ééns een gestrafte Aartswing-
 land in.
 Die stóffen haalt men, óf Horatius moet missen,
 Somtyds uit Fabels, dóch meest uit Geschiedenissen
 Der Ouden, die aan all' de wae reld zyn bekénd.
 Op Bybelstóffen, óf op zaaken, die omtrent
 Onze eeuw geschied zyn, is 't niet raadzaam zich te
 léggen:
 Gy moogt van OEdipus, van Clytémnéstra zéggen
 Al, wat u invalt; maar van Karel Stuárt niet.
 Hoe ligt verspraakt geu: want het is te onlangs ge-
 schied;
 En 't is zeer nét'lig voor, óf tégen Majesteiten,
 't Zygy hen Martelaars, óf schuldig noemt, te pleiten,
 Zie nu de stóffen, met een wélbedachten zin
 Eens van Johanna Gray, én Mary Stuárt in,
 Wie deeze voorstaat, schynt die ongelyk te geeven;
 Wie beide voorstaat, wordt van alle wind gedreeven.
 Wég

wyze
 zoude
 verban-
 deld
 worden.
 Wat voor
 een' stóf
 dan te
 verkie-
 zen staat.

Wat het
 loon der
 Deugd by
 de récht-
 schaape
 gemoe-
 deren
 uitwérkt.

De Vroo-
 men
 moeten
 in 't ein-
 de het
 gevaar te
 boven
 komen.

Waar
 uit die
 stóffen
 bést te
 haalen
 zyn.
 Niet uit
 de Bybel
 énz.

Nóch uit
 bekénde
 geschie-
 dentien.

Wég dan van 't Schouwtooneel met die beklénde stóf;

Wég met den Moord te Luik, met Spanjens Erfprins, óf

Parysche Bruilóft; ze is gevaarlyk sléchts te schétfen; Hoe netter gy ze ontwérpt, hoe feller zy zal kwétfen.

Waarom ook Bybelstóf op 't Speeltooneel niet past: Tót die verhand'ling heeft alleen de Leeraar last.

Stóffe uit
eigene
vinding,
is, wild-
zang.

Verkiestge ook tót de stóf uws Treurspéls eigen' vinding,

't Zal wildzang weezen, én vermeetele onderwinding.

Gelyk aan Arans wraak, én Titus wéérwraak, daar, Gelyk aan Fabius Sévérus, middag klaar

Voor-
beelden
daar van.

Der Maak'ren onmagt blykt, door 't breineloos verdichten,

Zynde onbekwaam om zich te wikk'len in Geschichten;

De Me-
déea van
J. Vos,
én wat
daar aan
ont-
breekt.

Als aan Médéea, én aan Spanjens Erfprins blykt;

Waar in de schikking naar de kunst alom bezwykt;

Waar in 't karakter van de schuldigen, én vroomen

In 't allerminste deel niet is in acht genomen,

Veel min de voeglykheid der zeeden, daar't zo naauw

Niet eens op aankomt in een Spél, ter gunst van 't graauw,

En jongens, uit het brein eens Windbuils opgesmeeten.

Horatius
liever te
volgen
in het
bekneeden
der
stóffe.

Vólg dan Horatius veel liever, min vermeeten,

Die u na de Ilias, én de Odysséea wyft,

En dan uwe éd'le drift, ó Schouwspéldichter, pryft,

Wen gy die stóffen zo kunt kneeden, draaijen, wénden,

Dat zy nooit éven eens beginnen, loopen, énden.

Des braafsten Héldenstuks uitmuntendst voorbeeld steurt

De Aanschouwer, zo hy 't niet geloofft te zyn gebeurde.

't Ge-

't Geschiede, óf't geen wy maar geschied te zyn ver-
trouwen,

Ja slechts een' Fabel, die we ook voor een' Fabel
houwen,

Zet uwen Spélen veel meer kracht by, én gewigt,
Als alles, wat gy uit uw eigen' brein verdicht.

De stoffe eens Blyspéls, dat zeer zélden hooge Aan-
gaande
het
Blyspél.
zaaken

Verhand'len moet, óf nooit, zal ons wél bélt ver-
maaken,

En leerzaamst weezen, als men vinnig scheert de gek
Met eenig burgerlyk vertoeijelyk gebrék;

Als afgunst, hovaardy, verkwisting, vrékheid, tooren, Wiens
voor-
naamste
stóffen
opgege-
ven
worden.
Die al-
gemeen
moeten
zyn.

Of eigenbaat; en al wat tégen het behooren
Van mensch'lyke ommegang, én goede zéden strydt.

En schoon 't natuurlyk speelt, 't geen speelt op
deezetyd,

En hier, óf hier omtrént; zo moet men zich wél
wachten

Tót schimp der feilen van byzond'ren zyn gedachten
Te laten gaan. Men toon' het kwaad in 't algemeen,

Belachch', bestraff' het, maar treê niemand op den
teen.

Ook moet de Deugd, hoewél beklagd, niet bly-
ven zuchten;

Want al zo wél in Bly-als Treurspél, ja in Kluchten, De
Deugd
moet
beloond,
de On-
deugd
gestraft
worden.

Is 't aangenaamer, dat de deugd daar wordt geleerd,
Dan dat daar de ondeugd, óf de zonde in triom-
feert.

Wat geeft het aan den volke een wonder groot ge-
noegen,

Wanneer het Waarnar ziet zig naar de réden voegen; Gelyk in
waarenar
met de
Pot.

Als hy die Pót vol goud, met zo veel angst bewaard,
Met zo veel rouw gemist, naa 't vinden onbezwaard

Aan Ritfaard geeft, én door een édelmoedig kiezen
Koopt rust voor kommer van 't bewaaren, en verlie-

zen: Als

48 GEBRUIK, én MISBRUIK

Als Klaartje, onnozelyk bedroogen, en misleid,
Door 't knaagend overfchót van Ritlaards deugd-
lykheid

Wordt blyde moeder, én vernoegde bruid in 't nypen
Der hoogfte nood uit vrees van straf voor haar ver-
grypen.

In de
Looge-
naar
niet.

Hoe floort in tégendeel de Aanfchouwer zich hoe
mort

Men op den Loogenaar, dat zyn bedróg niet wordt
„Gefraft in 't einde; maar, onaangezien zyn liegen,
„En Juffers, Kameraads, ja Vader zélf bedriegen,
Het alles uitvalt naar zyns harten wéntch, én luft.
Hoe 't wordt ontfchuldigd by Corneille, is ons be-
wuf;

Maar wordt zyn' réden van verfchooninge aange-
nomen

Voor overreeding? neen, 't wil in den man niet
komen;

Wy zien te graag, dat hy, wien we onrécht geeven,
lydt.

En wêr
in
andere
Klucht-
fpélen is
waarge-
nomen.

Wéshalven 't Huuwelyk van Niet, ook Haat-én-
Nyd,

De ontrouwe Dienftmaagd, én Pefroen, én Kwaade
Grieten

Behaagen, om dat we ons gewénfchte wit befchieten.
Die dan verdiende lófin 't flichten van de jeugd
Behaalen wil, geef straf aan Ondeugd, loon aan
Deugd.

De Stoffe
eens
Blyfpéls
ligtelyk
te vinden

De Stoffe eens Blyfpéls zal men ligt uit alle hoeken,
Uit avontuurtjens van oude Almanakken zoeken,
En wintersprookjens: want het onderfcheid is klein,
Ofgy die élders haalt, óf uit uw eigen brein.
Die fléchts een kwakje kan in de Almanak bedénken,
Kan iemand daad'lyk flóf tót Klucht, óf Blyfpél
fchénken;

Zy doet zich honderdmaal van zélf op in de praat.

Maar

Maar 't is niet in de stóf, dat al de kunst bestaat;
 Verscheidene andere sieraaden doen de Spelen
 Zo verre in waarde van malkanderen verscheelen.

Dóch het is niet genoeg, die te hebben. De Eenheid van Tyd, en plaats, waar te neemen, én de Tooneelen in ieder Bedryf aan één te binden.

't Is nu onfeilbaar by de meeste jonge maats;
 Wen ze in een mag're stóf op de éénheid van de Plaats,
 En Tyd maar létten, én wanneer ze in hunn' Bedryven

Geen gaaping lyden, nóch die lédig laten blyven,
 Dat hun Tooneelstuk dan verdient den lóf, en gunst
 Der kénneren, én nét gemaakt is naar de kunst;
 Zich zélf inbeeldende, als dat is in acht genomen,
 't Is dan verre in de kunst, ja verr' genoeg gekomen.

Onnoz'le, 't is het minst, dat iemand in een Spél
 Waarneemen moet, al past het by 't voornaamste wél.

Byverdichtfels zonder dubbelheid van Geschiedenis.

De Byverdichtfels in uw' stóf zo wél te weeven,
 Dat zy geen dubbelheid, nóch ander misstal geeven;
 Zeer naauw te létten op het léggen van den knoop
 Dés ganschen handels; op het leiden van den loop
 Tót aan de ontkenooping, én 't natuurlyk fraai ontbinden,

Knoop, én ontkenooping, enz.

Zyn kunsten, by geen onérvaar'ne ligt te vinden;
 Maar zeer noodzaakelyk, indien gy staat na lóf:
 Want gy vindt uit zich zélf niet een' bekwaame stóf,
 O Dichter tót een Spél, gaa vry in alle boeken
 Na Fabels, gaa vry na Geschiedenissen zoeken.

Door Byverdichtfels maakt men eene stóf bekwaam,

Byverdichtfels maaken de stóf bekwaam, én zulks door voorbeelden aangezeen.

En door 't wél knoopen, én ontkenoopen aangenaam.
 Gelyk zélf Titus, schoon gebrek'lyk in veel' deelen,
 Karakter, plaats, én tyd, én gaaping van tooneelen,
 In rédeneering, styl, én taal, den ruuwen hoop
 Trok in de ruuwe tyd met algemeenen loop.

Wat réden? De allergrootite (ik zég sléchts myn gevoelen)

Is deeze, dat in al dat woeden, al dat woelen,
 Zeer ongemeene, én zeer veel' Byverdichtfels zyn,
 Die op een oogwit van het einde, élk in zyn' lyn,
 Toelooopen, én het hart der kyk'ren door zulk marren,

Doen haaken, hoe zich al dat warren zal ontwarren;
 Gelyk de knoop ook naauw ontkoopt is, en 't besluit
 Bekénd gemaakt, óf 't Spél, zo 't voegt, is aansfonds uit.

Dit grootst, én eenig punt, dat nimmermeer, óf zélden

Was waargenomen by de braafste Létterhélden
 In 't Néderduitsch, en daar vooral op dient gelét,
 Heeft aan Andronikus dien luister bygezét.

Maar 't is meer by geval, als wysheid, toegekomen;
 Want in Médéa is dat gansch niet waargenomen;

Hoewél de Dichter toen al oppermeester was,
 En van Tooneelkunst durfde oordeelen, als van glas;
 Gelyk hy 't klaar in zyn' Voorreden heeft beweezen,
 Waar in veel' wond'ren, veel' vreemdhéden zyn te leezen;

In de Médéa van Jan Vós niet waargenomen.

Deeze onder and're: dat een botterik, een kind,
 Geen man van brein zich zelv' aan Wet, óf Regels bindt;

Dat Aristotelés, nóch Flakkus van de gronden
 Der Schouwtooneelkunst niets in 't alierminst verstonden:

Want die was Filozoof, onkundig in dien zwier,
 Endeeze kon alleen wat zingen op zyn lier.

Verdeeling van een Spél in vyf Bedryven.

Leer voorders, Dichter, dat ge uw Spél zo moet verdeelen

In vyf Bedryven, dat geen gaaping uw' Tooneelen
 Van één scheidé, én aldus maake één Bedryf tót twé.

Eenheid van Tyd, én plaats.

Dan volgen de Eénheid van de Tyd, én van de Stéé,

En

En de ééne, en de andere in 't natuurlyk zo te dwingen,

Dat zy niet al te lang, nóch al te vérré springen.

Waut schoon een Spél geen vier én twintig uren speelt,

Nóch dat juist uw tooneel geen heele Stad verbeeldt;

Ja zélfs al speelt het in een' straat maar, óf een' kamer,

En in vier uren, 't is den kenn'ren aangenaamer.

Maak voorts, dat ge élk perfoon zyn recht karakter geeft, Ieder zyn Karakter.

Zo als Horatius dat nét beschreeven heeft.

Sier dan met hévige hartstógten zo de Spélen, Harts-óchtén hoe in te voegen.

Dat lange reedens zélfs de Aanschouw'ren niet verveelen;

Maar dat, terwyl gy hunn' gemoederen ontroert, Hunne aandacht werd' gewét, én waar gy wilt, vervoerd.

Dan moet men op de kracht der rédeneering létten; Voor al te létten op de kracht van de Réden-ning, met eene zui-ve én fraaije taal.

Die geen gemeenen zwier den Spélen by zal zétten; Vooral indien het wél berédeneerd verhaal

Doorgaands is opgepronkt met zuiv're fraaije taal,

En zwier van trant, én rym. Al is het slechts voor de ooren,

Als wy maar iets gemeens op nétte rymtrant hooren,

't Bebaagt; én is 'er pit van zin by, ó! dan doet

Taal, trant, én rym zeer groot gewéld op ons gemoed. verstaan- nelyk te zyn, én réden, én nuttig- heid daar van.

Maar denk niet, dat alleen de loffelykste leering, De nétste rymtrant, nóch de béste rédeneering

Een Spél bevallig maakt; gy moet geleerd, én fyn

Van zin, én woorden, maar vooral verstaan'lyk zyn:

Want schoon een Spél verdiende all's waerelds lóf

in 't leezen;

't Moet, zo men 't hoort, én ziet, terstond begryp'lyk

weezen,

Of't neemt niet op. Zo méde, indien gy dingt na
lóf,

Moet gy dien haalen uit, óf passen op uw' stóf.

Défrig
besluit
op dit
stuk.

Geen Spél ter waereld kan behaag'lyk zyn, nóch
sluiten,

Schoon t' faamgefmeed waar' van geleerdheid, zo
zy buiten

De stóf blyft, én niet klaar verstaanelyk dringt voort

Na 't einde, óf zo zy naa de ontwarring wordt ge-
hoord.

Hoofd,
én Von-
del aar-
rig door
een gely-
kenis ge-
preezen.

'k Weet, dat ik ligter, én met meerder vrucht de
straalen

Der héd're middagszon met houtekool zou maalen,

En zo vergeefs haar' vaart naajachten met myn' rén,

Dan Hoofds, én Vondels lóf behoorlyk met myn'
pén

Beschryven, óf hunn' kunst naavólgén in het dích-
ten;

'k Erkén die mannen voor de grootste, én klaarste
lichten

word
eindelyk
een mis-
slag voor-
gehouden
én
bewezen
in veele
zaaken.

Der Nederduitsche taal, én Dichtkunst. Maar, wat
is 't?

Het heeft hen échter beide op ons tooneel gemist

Met al' hunn' taal, én kunst den vólke te behaagen;

Alleen om dat ze niet gestaâg na 't einde jaagen,

Of veel doen zéggen naa de ontknooping, schoon 't
zo goed,

Als 't voorige is, dóch wordt verspild in over-
vloed,

Omdat ze ook al te hoog door hunn' geleerdheid
draaven,

Veel te ydel kwistende op een Schouwtooneel de
gaaven,

Waar méê zo groot sch, én tróts de Hédendichter
bromt,

En daar zyn wérk zo groot een' luister door bekomt.

Waar

Waar is in Néerland een begaafde pén gevonden,
 Die zo, als Zégemond by Bato, in de gronden
 Der Gódsdienst indringt, óf die ze uitdrukt zo geleerd;
 Gebrék in Bato, door al te groote geleerdheid.

't Is échter veel te hoog, te diep gerédeneerd
 Op een Tooneel voor 't vólk, 't wélk, zonder 't
 brein te slypen,

Gemaklyk straks den zin der woorden wil begrypen;
 Ja, schoon het geen ze zégt geheel verstaan'lyk was,
 Het komt tót voortgang van den handel niet te pas.
 Men haakt te weten, hoe 't naa veel' gevreesde
 elénden

Met Bato, om wien 't hard bekommerd is, zal énden.

't Gesprék, dat Potifar ook voert met Jozéf in
 Egipte, wégens 't Feest van Apis, én de min
 Van Iſis, weet heel nét der oude Egiptenaaren,
 En Jooden Gódsdienst af te beelden, te verklaaren.
 't Is fraai van styl, én stóf; 't is leerzaam, ik be-
 kén 't;
 Rédenering van Potifar met Jozéf.

Maar 't stoort de Aanschouwer, die, verlangende
 na 't énd

Van Jozefs lótf, én hoe hem Jémpſar in dat branden
 Van minne, en 't hard gety van twyff'len, aan zal
 randen,
 Verdriet de Aanschouwer, om dat het niets tót de uitſlag doet.

Met wéêrzin aanhoort al het zéggén, hoe vol pit,
 Hoe kunſtig 't zy, dat niet récht toegaat op dat wit.

Dus zal den kyk'ren ook in Vondels meeſte Spé-
 len,
 Oordeel over veel-
 le eige-
 ge-
 maake-
 ſtukken,
 vae Vor-
 del, én
 Hoofd.

Wén 't eigen maakfels zyn, het laatſt' Bedryf vervee-
 len;

Alsmede 't gene by den Ridder Hoofd, de Vécht
 In 't Spél van Vélzen naa Graaf Floris néerlaâg
 zégt;

Omdat de ganſche ſtóf verhandeld, het verlangen

Voldaan is, én die brók schynt aan het wérk te hangen,

Gelyk een' wén hangt aan een lichchaam, schoon 't verhaal

Al 't voorige overtroffe in vinding, zwier, én taal.

Hoofd, én Vondel, al te diepzinnig, én te geleerd geschreeven, Te veel geleerdheid kan de Aanschouwer ook niet achten;

Al 't geen hy niet verstaat, verbystert zyn' gedachten.

De Zonne volgt het spoor van 's ouden Tithons bruid,

En steekt den Hemel all' zyn' mindere oogen uit,

Zégt Hoofd in Vélzen, én beschryft aldus het daagen.

De meeste vatten 't niet; hoe kan het hen behaagen?

Gy kwaamt dus verre van het Zuiden, daar de Kreeft

De Mooren vérst, de boom zo weinig schaduw geeft,

Zégt Vondel even naa't opschuiven der górdynen

In Salomon, fléchts om het land der Abissynen

Bekénd te maaken, maar wie kan den zin verstaan,

Die in geen ander school, dan 't Néêrduitsch, heeft gegaan?

Ten zy hem de omm'gang met Geleerden, óf het leezen

Van boeken in die stóf misschien hebbe onderweezen.

Ik bid, ó Vaders van het Nederduitsch Gedicht,

Ontschuldiging des Schryvers hier over, én redenen van dien. Dat ge eene vryheid, die gy spruiten ziet uit pligt.

Aan de allernédrigste, én gehoorzaamste uwer zoonen,

Om 't goed gevólg tóch wilt mééwaariglyk verschoonen.

Gy weet, dat mynê drift, met openhartigheid

Verzéld, niet tégens u, geduchte Meesters, pleit,

Maar met u. Kón ik u hêrroepen in dit leven,

'k Stél vast, gy zoudt uw' stém aan myne pooging geeven;

Geen

Geen and're geest bezielde drift myns vaders, dan
De kunst zo hoog in top te voeren, als ik kan.

Gelyk wy weten, dat gy jaaren lang voor deezen
Den sryd van Ajax, én Ulyssés hebt verweezen,
En Théseus, én wat meer van u te voorschyn kwam,
O Ridder, braafste telg van uw' beroemde stam,
Omdat een' laat're tyd meer lichts gaf aan uw oordeel;

Hoofds
eigen be-
kénenis
wégens
zyne eer-
ste wér-
ken aan-
gewee-
zen.

En dat gy uit de minste aanwyzing trokt uw voordeel;
Zo zoudt ge ontwyfelyk nu, dewyl de kunst met magt
Van braave mannen, én veel blokkens is gebragt
In hooger' luister, veel gebrék'lykheids bespeuren
In uwe Spélen, én die voor ongangbaar keuren.

En gy, ó Vondel, gy, die myn voorganger zyt
Met Jéphas Voorberécht, gy die de kunst van tyd
Tot tyd verbéterde, én beschaafde naar de wétten
Der Ouden, om die op den hoogsten top te zétten;
Gy zoudt my achten, én beminnen, omdat ik,
Zynde eens met u, op één én 't zélfde doelwit mik.
Al moet ik nu én dan in u een' mislag wraaken,
Elk heeft het oog op u. In Zee is 't zekerst' baaken
Een schip op strand. De liefde, ó groote Mannen
doet

Als méde
Vondels.

Dat veele, 't geen gy zélf verwérpen zoudt, voor
goed
Aanneemen, én op hen vergramd zyn, én verból-
gen,

Die u, gelyk als zy, niet blindelings naavólgen.
Gy gingt met anderen, wy gaan met u te raad;
Wy pryzen, zonder te verschoonen wat mis-
staat,

Uw' wérken hémelhoog, én weten, wélke schat-
ten

Van diepe wysheid, én geleerdheid zy bevatten.

Mist gy in eenige Kunstwétten van een Spél,
Al't ov'rige is geheel verwonderlyk, én wél.

Wéder
keering.

Maar laat ons wéér tot ons begonnen' oogwit ko-
men.

Omzich-
tigheid
omtrént
de sieraad-
den van
een Spél.

De stóf, de schikking, én bewoording waarge-
nomen,

Voeg dan, Tooneelpoët, daar uw' sieraaden by,
En toovorts met die lyst uw' schoone schildery:
Want, vérré van dat wy versierfelen versmaaden,
Wy lyden, dat een Spél voorzien zy met sieraaden,
Van allerlei je flach, met kleed'ren, toestél, pracht
Van Schouwtooncelen, ja machienen zélf. Maar
wacht

U zelve, dat ge u niet verwacht in al 't vermooijen.
Want, dénkt ge alleen, hoe gy uw lystwérk op zult
toojien,

Verdoolde Schilder, 't is een zaak, die zélve spreekt,
Dat u de magt van wél te schilderen ontbreekt;
Dus zoudt ge uwe onmagt graág vermommen in sie-
raaden,

En, als de Pinksterbloem opsmukkende, overlaaden,
Met blaak'rend klatergoud, met diamant van glas,
En Schótfse paerlen, 't komt te pas, óf niet te pas.

Gelyke-
nis van
eene
wan-
scheape-
ne Juffer,
enz.

Als ons een Juffer, die wanstallig was van léden,
Verlépt, én mager, dóch in kófstelyke kleeden
Gedóft, wierd voorgestéld, én névens haar een'
meid

Met flukfsche léden, onvoorzien van kóstlykheid,
Wier héldere oogen, wier onafgesneeden' haaren,
En ongezóchte kleur haar eigen sierzel waaren;
Wie koos de laatste niet voor de eerste? én zo met
pracht.

Deeze ook op 't sierlykst op te pronken waar' ge-
tracht.

Hoe zou 't natuurlyk schoon afsteeken, én vermee-
ren?

Sieraad
moet
niet sry.

't Zy vér dan, dat ik geen sieraaden zou begeeren;
'k Bemín die, maar voor al bemín ik, door de gunst
Der

Der Zanggodinnen, stof, én schikking naar de kunst. den tegen-
gens de
Kunst.
 Voor 't overige indien zy 'er voegen, kuntge u dienen
 Van kleed'ren, van tooneel, vliegwerken, én ma-
 chienen

Op 't vreemdft', en kóst'lykft'; maar ik raad u, zo
 't sieraad

Zou sryden met de kunst, dat gy het achterlaat.
 De Aanschouwer échter zal zyn inzicht wél bekomen,
 Engy uwe achting, is de Kunst wél waargenomen.

Ik mérk, hier héb ik de één, óf de ander wéér ver- rege-
wérpin-
gen, door
kwaade
bevattin-
gen.
 stoord:

Staa vast! hy komt me voor de twéde maal aan boord.
 Hoe, zégt gy, wilt gy op de Schouwtooneelen lyen
 Nóch Geesten, nóch gevécht, nóch weidsche op-
 sneriyen

Van woorden? is u zélfs Geleerdheid in de weeg?
 Wél, hoe wy 't maaken, u is 't nimmermeer te deeg.
 Weet gy wél, wat gy wilt? uw' pén, geneigd tót
 gispen,

En geest'len, zoekt ook stof in 't béste tót berispen.
 Gy meent, zo 't schynt, alleen het alles te verstaan;
 Maar maatigt u voorwaar te groot een voorrécht aan
 Een Spél, hoe fraai gemaakt, deugt langer niet met
 allen,

Of 't moet *NIL ARDUUM VOLÉNTIBUS* ge-
 gevallen.

Van waar komt u die waan? zégt, Kunstgenooten, Met ver-
achting.
 zégt,

Wat ge ooit gemaakt hebt, dat groote eer heeft inge-
 légd,

Uwe Overzéfels uit Latynsche, en Fransche Spélen,
 Van Treur én Blystóf, wat verlapzald in 't verdee-
 len

Van Handelingen, én Uitkomsten, zégt, wordt dat
 By u voor zulk een' kunst, én meesterstuk geschat?
 Of zyn de Stukken ligt, van uw' byzond're Léden

Wéleer gemaakt, de grond van uw' vermeetelhéden?
Bréng hier de Konings bruid, én Didoos dood, breng
vry,

Het Vlies, Diana én Endimion daar by,
Met hunn' Machienen, én Vliegwérken, Kunstge-
nooten ;

Staan die zo vast, én onverwrikbaar op hunn' kooten?
Zyn die ten voorbeeld van Tooneelkunst voortge-
bragt?

Och floeg men eens op die wanschepfels yv'rig acht,
En wouwmén eens récht uit daar over 't oordeel
sprecken,

Wat zyn zy anders, als een baijerd vol gebreken?

Ant- De Man heeft groot gelyk, al kan hy zélf misschien
woord aan de Daar in niet ééne fout met eigene oogen zien.
onkundi- Ja ligt'lyk had hy die ten hémel toe gepreezen,
ge Beri- Ten waar'wy hun gebrek zelfs hadden aangewezen.
sper.

Maar dat zy évenveel ; gebreken zyn altyd
Gebreken ; maak gy fléchts, Poëet, dat gy die mydt ;
't Zy ondervinding, óf opmérking slype uw oordeel,
't Zy onze misslag, óf ons voorbeeld, u dat voordeel
Aanbréngé ; zie ons vry voor uwén wétsteen aan,
Als gy maar schérp wordt, zo zyt gy, én wy voldaan.

Opdat nóchtans zyn ruuw, én onbezonnen laaken,
Wanneer wy zwygen, ons niet schuldig schyn' te
maaken

Nader, én noodige onder-richting wégens eenige oude Tooneel- spélen van by- zond're, én der Kunstge- noot- schappe. waarom die vod- den ge-
Aan al te grove, én nooit gehoorde uitspoorigheên ;
Of dat de blindheid van zyn hévige yver, geen
Of weinig onderscheid misschien weet aan te merken
In oude Spélen van byzond're, én in de wérken
Van't Kunstgenootschap ; is 't, gelooven we, onze
pligt,
Ten deele, dat men hem wat nader onderricht,
Onze oude Stukken, eer wy Kunstgenooten wier-
den,
Zyn vodden, maar die toen het Speeltooneel ver-
fierden, Als

Als iets uitsteekends, én te dier tyd hoog geroemd: naamt,
ten op-
zichte
van de
laatere
Stukken.
 Zo dat men die alleen met réden voden noemt
 In vergelyking van onze and're laater' Stukken,
 Waar voor zy moeten, én zeer gaerne willen bukken.

„ Wy hadden toen een' drift tót dichten, waaren
 heet

„ Op straat-lóf, stonden ook na de eernaam van Der
Kunstge-
nooten
eerste
drift tót
dichten.
 Poëet;

En, zynde weinig in Tooneelkunst onderweezen,
 Maar hier én daar ter loop wat hebbende gelezen,
 En nu én dan een Spél beschouwd met groot ver-
 maak,

Beelde élk van ons zich in, zeer ligtelyk, luk raak,
 Een Spél te maaken, dat den ziend'ren zou behaagen;
 Gelyk 't ook (meer geluk, als wysheid) kwam te
 slaagen.

En schoon men in de kunst niet zeer ervaren was,
 Die drift, dat weinig zien, én leezen kwam te pas, Heeft
fontyds
een Spél
te voor-
schyn ge-
bragt.
 De drift, omdat ze ons om de Lauwerkroon deê
 stryden;

Het zien, én leezen, om aanstootlykheên te myden.

Bréng nu de Konings bruid, bréng Didoos dood, Nitdaa-
ging van
de tegen-
spreekers
om te be-
rispen
dat 'er
verbé-
terd is
in ver-
scheide-
ne Stuk-
ken, ge-
voeglyk
aange-
weezen.
 breng vry

Het Vlies, Diana én Endimion daar by.

Dat ze in den hêld'ren dag, dat zy te voorschyn ko-
 men;

En zien we eens, of 't voornaamst' niet is in acht ge-
 nomen.

't Voornaamst'? wat is 't voornaamst'? De Zéden,
 én de Taal:

Alle ontucht is 'er uit verbannen t'eenemaal,
 Zo wel in woorden, als in wérken. 't Einde is leeren
 En slichten. Dido, om dat zy haar liet onteeren
 Door dollé liefde, én brak haar' diergezwoorene eed,
 Stort over hals, én hoofd door eigen' schuld in't leed,
 Dat haar bestélpt. Diane is wél te récht een baaken

Voor

60 GEBRUIK, én MISBRUIK

Voor Maagden, die in ongelyke liefde blaaken.
 Verwaten' Dwinglandy krygt in de Konings Bruid
 Een' schrikkelyke, dóch verdiende straf. De buit
 Van 't Gulde Vlies, met zo veel moeite, én kunst
 verkreegen,
 Verstrekt een spiegel voor de ondankb're, die zich
 tégen

Ontfangen' weldaan niet behoorlyk kwyten; maar
 't Beloofde loon van dienst, én uitgestaan gevaar
 Den Hélden weig'ren; all' voorbeelden om te stich-
 ten.

Behalven dat de taal in dagelyksche Dichten
 Nooit waargenomen was zo keurig, nóch zo kiesch,
 Als in de Koningsbruid, én in het Gulde Vlies.

Tyd,
Plaats én
Karakter
wel
waarge-
nomen. Ook zyn zy zeker zo niet buiten alle wétten,
 En regels, óf, indien men voet by 't stuk wil zétten,
 'k Hou staande dat 'er aan de Tyd nóch Plaats niets
 schort,

vólgens
de wét-
ten van
geleerde
mannen
dier tyd,
Vlieg-
wérken,
énz. in
het Gul-
de Vlies,
hoe vér-
re te
waardee-
ren. Te weeten zo, gelyk ons voorgeschreeven wordt
 Van Vondel, Vóssius, én and're Létterhélden,
 Dietoen de Régels op de Schouwtooneelkunst stél-
 den:

Ook is op élk persoons karakter wel gelét.

So méde is 't doelwit, daar het wierdt op aange-
zét,

Naar wénfch beschooten: want doordien men zich
moest diénen,

Om vólk te lókken, van Vlieg-wérken, én Machie-
nen,

Is 't Gulde Vlies alleen gemaakt tót zulk een énd;

En streek daar in de prys, als ieder is bekénd.

Tets van
Didoos
dood,
opge-
haald
wégens
het voor- Ik zwyg van Didoos, dood om niet te breed te
 weiden;

Hoe haar' gevoelige, haar héftige, én verscheiden'

Hartstógten veeler ziel zo troffen, dat men ligt

De ontroernis van 't gemoed kon speuren in 't gezigt.

Het

Het oogmerk was alleen met ongeziene dingen,
 Metaaperyen, én met veel veranderingen,
 Waar door men de oogen der nieuwsgierigen ver-
 rukt,

deel voor
 de Ar-
 men,

Den Armen dienft te doen, gelyk 't ook is gelukt.

Maar Julfus tuffchen 't Spél, kunt gy dat ook met
 réden

Kluchtig-
 ge onder-
 richting,

Goed maaken? Neen wy; maar ei, laat den Gék
 met vréden:

wégens
 Julfus,

Want fchoon 'er Julfus gansch niet voegt, gy zelf
 miffchien

Zyt gék genoeg, om 't om dien Gék te komen zien.

Een gauwerd heeft groot recht zich over hem te
 fteuren;

Maar, opdat hy verfteurd, 't boek niet mogt flukken
 fcheuren,

Is 't Spél afzonderlyk gedrukt, zo dat de man,

Van Julfus wége, dat geruft doorlezen kan.

't Zyn échter vodden, laat 'er ons niet lang van
 léggen

Dienftig-
 ge ver-
 maaning

Te maalen; dóch alleen dit in 't voorbygaan zeggen;

in het
 voorby
 gaan.

Dat zulke vodden niet verwérp'lyk zyn, zo lang

Geen béter kénis van Tooneelkunst gaat in zwang;

Gelyk wy hoopen, dat op 't voorbeeld van de

Stukken,

In 't licht gebragt door 't Kunstgenootfchap, zal ge-
 lukken.

Want, óf men die uit haat, óf uit onkunde doemt,

En die lapzalvery, óf Overzétfels noemt;

Nooit zal een fhéndbrók, ons, hoe hyze ook wil
 benaamen,

De luft beneemen, nóch de kunst daar in befchaamen.

Men geeft Agrippa, én Andromaché alleen

Agrippa,
 en An-
 droma-
 ché zyn

Voor overzéttingen; die lófen anders geen,

Begeeren wy, indien 'er lóf fleekt in 't vertaalen,

alléenlyk
 overzét-

Dat wy den laagften prys daar in ligt niet behaalen.

Maar

tingen,
gelyk
ook
Cinna,

Maar stél daar Orondaat én Statira niet by,
Nóch 't Spookend Weeuwte. Weet onkundige,
én leer vry,

Dat uit het onderscheid van die verschaafde Wér-
ken,

Zeer ligt'lyk 't wanstal van hun voorschrift is te mér-
ken;

En, voor die gaauw is, afte kyken op wat voet
Een kunstenaar in zyn verbét'ren aangaan moet.

Een mis-
vertim-
merdGe-
bouw,
geeft de
meeste
moeite
om te
verbéte-
ren.

Maar, zéker, als hy, naa veel blókkens in die gron-
den

Doordringende, ook de konst zal hebben uitgevon-
den,

Dan zal hy weeten, wat het in heeft, eér een Spél,
't Gene onórdént'lyk was gemaakt, maar taam'lyk
wel,

Zich in de régels schikt; én dat men met veel meer-
der

Gemak een spél op nieuws kan opslaan, én veel eer-
der.

Gelyk men ligter een voortreffelyk Gebouw

Van nieuws optim'm'ren, dan een misvertimmerd
zou

Verhélpen, dat het aan Bouwmeesters zou behaagen.

Gelyke-
nis van
het kwa-
lyk én
onnodig
verplaat-
sen van
het oude
tooneel
enz. in
het jaar
1665.
mis-
boud,
nader-
hand
verbé-
terd.

Wie twyffelt, kan aan hen de waarheid ligt be-
vraagen,

Die tót Regénten van den Schouwburg zyn gestéld.

Hoe groot een arbeid zy aanwéndden, hoe veel géld

Zy wilden geeven: Het Tooneel misboud voor
deezen

Zal nimmer zyn in staat gelyk 't behoort te weezen.

Maar zo zy 't floopten tot den grond toe in 't geheel,

Het waar' hen kleene kunst een prys'lyk nieuw too-
neel

Te bouwen. Al, wie hun verbét'ren échter lastert,
Toont zich van réd'lykheid, én réden vry verbasterd.

Indien

- Indien Virgilius wist goud te puuren uit
Den drék van Ennius, én eenen ryken buit
Haalde uit Homérus: zo 't den lóf niet kon verklei-
nen
- Van de allerbéstten Blyspéldichter der Romeinen,
Dat hy twé spélen van Menander smolt in één,
Toen hy zyne Andria toestélde; én mag 't zo heen
- Dat Plautus, Nævius, én Ennius, uit taalen
Van anderen 't sieraad van hunn' Gedichten haalen,
Ja vaak de stélling, én den styl; én is 't geen schand
- Voor u, Guarini, dat gy in uw Vaderland,
Dat ge in uw moedertaal hebt Taffo uitgekoozen,
En met de stóf van zyn Amintas zonder bloozen
- Uw Pastor Fido fiert; ja acht gy 't u tót lóf:
Beroemt Corneille zich somtyds, dat hy zyn stóf
Uit Spanje haalde, al heeft hy zélf zeer klaar doen
blyken,
- Dat hy in vindingen geen Dichter hoeft te wyken:
Vondt iemand immer van Racine kwaad, óf
vreemd,
- Dat in hyde Thébaïs, de Ifigenië neemt
Uit Grieksche Dichters, én Latynsche? kan 't be-
taamen
- Zélf aan Molière, dat hy, zonder 't zich te schaa-
men,
- Vólg't in zyn meeste wérk de Italiaanen naa,
Die hunne geestighéén, én kwinten zonder gaá
Uit Aristophanés wéérom, én Plautus trékken;
- Ja zal het hen tót lóf, in plaats van laster strékken?
- Waarom onthoudt men ons zo wélverdiende een
gunst?
- Waar haapert het? is 't Nyd? is 't onkunde in de
kunst?
- Wat meent ge als Plautus zyn' Menéchnen in
Kwierynen
- Veranderd, héden zag op ons Tooneel verschynen,
Dat

Eenige
voorbeel-
den van
Virgi-
lius.
Terén-
tius.

Plautus,
én ande-
ren.

Guarini.

Pierre
Corneil-
le.

Jean Ra-
cine.

En Mo-
lière, die
hunne
stóf uit
and're
Dichters
haalen.

waarom
zults aan
ons ook
niet ge-
oorloft?

De Me-
néchnen
van Plau-
tus, in
Kwiery-

nen ver-
anderd
met
récht én
gevoeg-
lykheid.

Dat hy 't zich bélgén zou, om 't gene'er af, én by
Gedaan is? éveneens naar alle schyn, als wy,
Zo iemand icts, door 't Kunstgenootschap uitgegee-

ven,

Veranderde: Ieder mag op 's anders voorgaan stree-

ven

Na hooger lóf; ja wie verbétert, heeft verdiend
Met réden, dat hem zyn voorganger houd' voor
vriend.

Rédenen
daar van
gege-
ven.

Zulk een Vêrbeteraar haalt dikmaals uit het duister
Vergeeten' Wêrken, zét bekénde Stukken luister,
En aanzien by; dóch deelt op geenerleije wys
Door dat verbé'tren in 's voorgangers waaren prys;
Al mag men hem ook zyn' verdienden lóf niet
weig'ren.

Daar in het tégendeel die hooger willen steig'ren,
Dan hunne magt is, én verslimmeren een Stuk
Met hun verand'ren, slechts hun eigen ongeluk
En schand bewêrken. Het verand'ren, ja 't ver-
taalen,

Kan ons zo groot een' lóf, óflaster doen behaalen
Als 't maaken. Hy dan die met lóf, zyn' handen
flaat

In 's anders wêrk, betoont dat hy de Kunst verstaat.

Dêrde
Tégen-
weering
van de
Laster-
raars, met
verwy-
ting.

Maar (schreeuwen zy, die ons met schimp, én
laster dreigen,)

Dat praaten géldt niet; toont ons eigen Wêrken,
eigen',

En geen verhanfelde; óf vertaalde, zo gy wilt
Voor Dichters gaan! Wy zien het is maar tyd ver-
spild

Hen te onderréchten; maar wy doen ligt eenig
voordeel

Aan 's onderzoekers, én aan 's jong'ren Dichters
oordeel.

De Malle Wedding is ons eigen' wérk, hoe vreemd

Gy 't vind, dolle yveraars, én waar voor gy 't ook neemt.

Verant-
woor-
ding uit
eigene
werken.

O ja, hoe gy 't benydt, wy durven ons des roemen,

En is 't de vinders niet, de makers daar van noemen;

Zo wel als Æschylus, zo wél als Sophoklés,

Zo wel als Séneca, óf als Euripidés

De makers zyn van hunn' zo wydbefaamde Spélen;

Al is 't dat we in waardy zeer veel van hen verschee-
len.

Gelyk hunn' wérken zyn verhanffeld nóch ver-
taald,

Nader
uitleg-
ging
daar van.

Hoewél de stoffen zyn uit anderen gehaald,

Zo is de Wedding ook. De schikking, rédeneering,

En styl is de onze. Dat het strékt tót dubble leering,

Is onze vinding, én uitvoering; anders geen

Genót ontleenen we als de ruuwe stóf alleen.

En wat verscheelt het óf men die uit Schouwspél-
boeken,

Gefchiedenissen, óf Vertellingen gaa zoeken;

't Zy dat men die uit Griekfche, óf Roomsche
Dichters heeft,

't Zy ze ons een Franschman, óf een Néderland-
geeft?

Maar 't zy zo 't wil; 't gaat vast dat onze Spélen
échter

Voor lóf'lyk zyn gekeurd by de allerstréngsten
Réchter;

Dat zy den Armen géld, den Kunstgenootfchappe
eer

Gegeeven hebben, én nóch geeven, méér én méér,

Sints 't Burgermeesteren beliefd heeft zich te ont-
fermen

Der édele gemeente, én hooge nood der Armen.

Sluitré-
den van
het
voor-
gaande
Gefchil,
met het
gewonne
gélde
voor de
Armen,
en eer
voor het
Kunstge-
noot-
fchap.

Toneel-
stukken
van eige-
ne vin-
ding,
verhin-
derd
door
lustbe-
neeming.

En zo die yver voortgekweekt waar , door de
gunst

Dier Méccenaaten , én Voortzett'ren aller kunst' ,
Men had wel haast den mist der wryt'ren doen ver-
dwynen

Met eigen' vinding , én ter Schouwburg doen ver-
schynen

Sardanapalus , én 't geen reeds begonnen is ,
't Zy Hartog Karel , 't zy Princés Semiramis.

Redding
te ver-
hoopen ,
én van
wien.

Die yver nu zou zich met nieuwe lust versterken ,
Als eens die yver mogt met volle vryheid wérken ;
Als eens het knibb'len , én krakkeelen om 't gezag
Des Schouwburgs eind nam , dat men billyk hoopen
mag

TWÉ
Heeren
Burger-
meeste-
ren , in
't besluit
van die
Wérk
genoemd

Van hen die Redders zyn des Schouwburgs , beide
Heeren

Op wien men niet vergeefs iets réd'lyks kan be-
geeren.

Zo die eens wilden hunn' genéegenheid. . . Maar
stil ,

Wat zég ik ? twyffel ik meer aan hunn' goede wil ,
Dan aan hunn' magt ? én zou 't niet schynen óf ik
proeven

Van hunn' genéegenheid tót goetdoen zou be-
hoeven ?

Wiens
voorva-
ders
Lief heb-
bers zyn
geweest
van alle
goede
kunsten ;
enz.

Is my dan onbekénd , dat hunne geeft , begaafd
Met deugd én kennis , op het spoor der Hélden draaft ?

En dat men 't zélfde bloed ziet speelen door hunne
ad'ren ,

Dat eertyds heeft beziel'd hunn' Vaders én Voor-
vad'ren ,

Om allerlei je slach van nutte weetenschap ,
En deugd te voeren op de uitsteekenste eere trap ?

Ja wantrouw ik , dat zy niet alle misbruik zullen
Wégneemen , die hunn' plaats zeer waardiglyk
vervullen ?

Voorzéker, neen. Ik kén hunn' éd'len geest, én drift,

Die goed van kwaad, én zyn, van schyn, zeer keurig schift,

Alleen uit liefde; niet dat zy de kunst verplichten,
Om lang te leeven in verdiende lófgedichten.

Zy hebben magt én wil. Wie wanhoopt aan de daad?

Wie twyffelt dat zy zyn der kunsten toeverlaat?

Indien men nu eens met opmérking gaat bezeffen
De midd'len noodig om de kunst in tópt te heffen,
Zy zullen weinig, én voorwaar, naar allen schyn,
Zeer ligt te vinden, zeer ligt uit te voeren zyn.

't Voornaamst' zal weezen, dat men toevoege
eer én voordeel

Den Kunstenaaren van érvaaenheid én oordeel:
Want niets is zékerder, als dat men hier te land'

Al wat geen winst geeft, acht voor zonde, ik zwyg
voor schand';

Zo dat hy in den vloek des Hémels schynt gebooren,
Die tót vermaak óf nut der ménfchen heeft verkooren

Eene oeffening, wén zy geen tast'lyk voordeel geeft.

Ik weet wel, dat nooit eeuw ter waereld is beleefd,
Nóch lang gevonden wordt, daar 't geld niet alle ménfchen

Zo zeer bekoort, dat zy byna niets hoogers wénfchen.

'k Weet hoe de Vader van Ovidius wel eer
Zyn' Zoon waarschouwde met het voorbeeld van Homeer.

'k Weet dat by ieder een, alom, in alle tyden,
Het Gild der Dicht'ren sijnad én arremoê moest lyden.

Midde-
len om
de Kunst
in tópt te
verhef-
fen, zeer
weinig
en ligt.
Het
voor-
naamste
eer, en
voordeel
aan ge-
leerde
Tooneel-
Dichte-
ren.

Eerste

Twéde

Derde

vlerde
Tégen-
wérping,
daar
régen.

Ook weet ik dat men naauw een' kreupel Dichter
vindt,
Die niet verwaand'lyk zyne inbeelding voedt met
wind

Van eigen liefde, én wien men niet gestaag hoort
praaten

Gelyk
ook de
belach-
chelyke
rédenec-
ring der
kreupele
Tooneel-
dichtert-
jens,

Als óf 'er 't land aan hing; O! 't schort aan Méce-
naaten,

't Schort aan Augusten, dat de kunst zo wordt
verkleend;

Wyl vaak een Kunstenaar (daar hy zich zélf méé
meent,)

Moet achter staan, én plaats aan lompe Platters
maaken,

Wanneer men hier óf daar verhandelt groote zaaken.
Ons Dichters diende élk een met eere, in plaats van
smaad

Te onthaalen, én het zou beklyven aan den Staat.
Dus zwétzen ze alle, die zich leggen op het rymen,
En sléchts twé woorden op malkand'ren konnen
lymen,

Zich Dichters noemende, als óf waarelyk de grond
Eens déftigen Gedichts in 't rym alleen bestond.

Beant-
woord.

Maar verre zy het dat ik immer tót verkleening
Der Dichtkunst hebben zou zo averéchtsch een
meening.

Ik spreek van Mannen, 'k spreek van mannen van
verstand,

Niet die verrukt door drift, iets vatten by der hand;
Maar die met overlég, met wél beraade zinnen
Al wat zy doen, niet min uitvoeren, als beginnen;
Die naa lange oeffening, én aangewénde vlyt
Niet sléchts hunne ov'rige, maar kóstelykste tyd
Aan 't zuiv'ren van de Taal, 't polyfsten van de
Zéden,

Aan 't vórdere van Kunst, én deugd, met vrucht
besteeden.

'k Ben

'k Ben échter niet in die inbeelding, dat de Stad,
Of Staat, de Dichters most beschenken uit heur'
schat;

Of om hen gunst te doen der Armen nut besnoeijen.
Neen, uit hunn' arbeid most hunne eer én voordeel
vloeijen,

De Kunst most zyn door de eer dés Kunstenaars ver-
vereerd;

Der Armen nut door 't nut dés Kunstenaars ver-
meerd.

Zo gaat het élders met de Dichters. Hier te lande
Alleen verstrékt de kunst tót's Dichters schaade én
schande.

Wat raad? wat middel? Dit; ('k bid dat hy my
verschoon'.

Zo de één of de ander 't ligt mogt duiden t'zyner
hoo.)

Dat die de Stad aanstéelde om Spélen te waarde-
ren,

Niet eerst het spellen, én Duitsch spreken nóch
most leeren;

Maar dat hy, zo hy niet gezien had in den grond
Der kunst, ten minsten taal, én trant, én rym
verstond.

Of liever dat men tót Regénten keurde, mannen
Die 't onkruid weeten uit het heilzaam kruid te
wannen;

Die weeten waar de deugd der Spélen in bestaat;

Wat aan 't gemeene bést dés Schouwburgs schaadt of
baat;

Die, wél bedacht, op alle omstandighéden letten,
Om deugd met kunst, én kunst met voordeel voort
te zetten,

En zonder draalen uit te voeren met een woord,
Of wénk, all' d'omslag die tót een goed Spél
behoort.

Geleerde
Tooneel-
Dichters
behoor-
den wel
eer, én
voordeel
te trek-
ken; maar
uithunne
arbeid
én be-
kwaam-
heid.

Gelyk in
andere
landen,
daar ze
'er rijke-
lyk van
bestaan.
Wat voor
Mannen
tót Re-
génten
van de
Schouw-
burg,
door de
Regee-
ring zelf
behoorde
verkoor-
ren te
worden.

Naame-
lyk zulke
die de
kunst
verstaan-
de, 't
voordeel
uit goede
en duur-
zaame
Tooneel-
stukken
haalen.

Hoe grooten nut, en voordeel te verhoopen stond uit geleerde en erwaarene Tooneel-dichters, én bekwaame en verstandige Regenten der Schouwburg.

Wanneer de Schouwburg dus voorzien waar van Poëten,
 En van Regénten, is 't niet ligt'lyk af te meeten
 Dat met der tyd de kunst bekénd, geächt, bemind
 Zou worden? Zeker, ja. Een vader zou zyn kind
 Na 't lof'lyk tydverdrijf der Schouwburg dan niet
 schaamen
 Te zéndén; ja het zou den Vad'ren zélv' betaamen
 Te komen op een plaats, daar de ontucht wordt
 geweerd,
 En burgerlyke deugd, én tucht met lust geleerd.
 In plaats van dat ze nu hunn' kind'ren vaak bekyven,
 En van den Schouwburg hen gebieden af te blyven,
 Sléchts door vooroordeel, dat niet stichtelyks, nóch
 goeds,
 Nóch Kunst, nóch Deugd aldaar gebragt wordt op
 de toets:
 Ja dat men niets vertoont den vólke, als beuzelin-
 gen,
 En vodden, én (wie weet?) oncérelyker dingen.
 Dan zou de Schouwburg zyn een tydverdrijf, dat
 vreugd,
 Doorzult in leeringen, zou geeven aan de Jeugd;
 Dat onze schoone Stad tót luister zou verftrekken;
 En veeler mildheid tót der Armen gunst verwekken.
 Daar ze in het tégendeel haar naderend verval,
 Tót braave Dichteren verdriet, verhaasten zal;
 En worden zo, als ze eerst geweest is, óf ligt slim-
 mer,
 Jazélf by ieder zo verächt zyn, dat ze nimmer
 Haar hangend hoofd wéér op zal beuren, én het nut
 Der Armen missen zulk een' mérkelyke stut.
 Wélk schaad'lyk onheil, naar élks hoopen, én
 vermoeden,
 Zeer haast VAN BEUNINGEN, én HUDDE zal
 verhoeden;

Waare én loffelyke Eigenschappen van den Schouwburg, uit zulk eene voorzórge met voordeel te verwachten. Daar ze in téendeel haar aanstaande verval niet kan ontgaan.

Poëten, somtyds voorspelende waarzeggers.

Twé Burgervaders, die nooit moê, nóch afgemat
Met zwaare én staåge zórg tót wélstand hunner Stad,
En haar' verbét'ring zich alleenlyk niet bekom-

Hoope
tot het
verhoe-
den van's
Schouw-
burgs
verval,
door
zórg der
Heeren
Burger-
meeste-
ren.

m'ren;
Maar zélfs met zucht voor 't nut der Armen zich be-
slomm'ren.

Wat loon voor zulke, én zo veel wéldaân?
deze vreugd

Der deugdigen : dat Deugd is 't waare loon van
Deugd ;

En dat hunn' waarde naam, oprécht met lóf
beschreeven,

Besluit
door een
wénsch
aan de
Regeer-
ring.

In braave boeken, lang zal leeven naa hun leeven ;
Opdat hunne arbeid, die uit Deugd haare oorsprong
nam,

Een voorbeeld strekke aan hunn' Naazaaten te
Amsterdam.

E I N D E.

UITLEGGING

V A N D E

TITELPRÉNT.

OP het Tooneel hier afgebeeld, verschynt de **GOEDE RÉDEN**, **ONDERZOEK**, én **VINDING**, in de gedaante eener vrouwe, gezond én sterk van léden, hebbende vleugelen aan de zyde dés hoofds. Zy houdt in de flinke hand eene **Zeef**, om de kwaade stóffe, verbeeld door **Wormen** én **kleene Slangen** die 'er uit vallen, af te zonderen van de goede, om die zuiver én onbevlékt te houden. In de rechte houdt zy een **Geessel**, waar méde zy van het Tooneel weert de **ONWEETENDHEID** hier afgemaald met de tronie van eenen **Gék**, hebbende **Ezels-ooren** aan het hoofd, én in de ééne hand een **Blaas** met boonen, beteekenende den verkeerden boha én 't ydel geraas, zonder uitwerking van vereischte zaaken; én in de andere een **Ratel**, die névens de blaas beteekent de woeste én ongeschikte beroeringen, die zy, tégen de wetten der goede zéden, wil doen gélden én stand grypen. Het gelapte én échter gescheurde kleed, daar ze méde is aangedaan, beteekent het schraale by één gehaalde, gebedelde, óf van andere ontleende wérk, daar ze méde voor den dag komt, in alle deelen zo kreupel als zy zélve is, als blykt aan haar houte been. De **Fluit** van **MARSIAS**, névens haar leggende, toont wat loon zy te

wachten heeft, zo ze zich tégen de **REDE** durft in gevécht begeeven.

By haar légt de **BESCHIMPING**, in de gedaante van eenen **SATER**, steekende de tong uit den mond, om een anderen dien ze met den vinger naawyft, vuil te bespotten.

Men ziet hoe zy met de Boksvooten leunt op de **DARTELHEID**, leggende voor het Tooneel, in den schyn van eene geboeide **VENUS**.

Aan de andere zyde komt de **NYD**, (wier haatelyke karakter uit de Fabelen getrokken, in de Opera van **MOMUS**, én in het **VOOR- én NASPEL** van **GIERIGE GEERAARD**, zeer kunstig én natuurlyk met leevendige vérwen afge maald, verbeeld wordt,) uit den afgrond opdon deren, hebbende het hoofd vol Adderen én Slangen, die van alle kanten hun vergift uitblaazen. Zy dreigt met haaren Fakkelt het Schouwtooneel in brand te steeken ~~tót~~ onderdrukking van taal én Tooneeldichtkunst, én ~~tót~~ naadeel der Armen.

Het **TREURSPÉL** in alle deelen volmaakt, én gevórm naar de Tooneelwetten, verschynt onbeteuterd op het Tooneel. Deeze perfoonaadje treedt voort in treurlaerzen. Haar hoofd is getooid met een pluimaadje: haar gewaad toegestéld van vyf kleederen, beteekent de vyf Bedryven daar een goed wélgeschikt Treurspél uit bestaat. Het eerste van deezen toestél, zynde het hoofddéksel, wordt terstond opgedaan. In de réchte hand heeft zy de Harp van **APOLLO**, waar méde zy te kennen geeft de bondige, geleerde én wyze gedachten die ze aan de Toehoorderen geeft: in de flinke een Papegaai, een mérktéken der uiterlyke wéllpreekendheid, die hier voor al, aan een goed Tooneelspeelder, hoog noodig is.

Aan

Aan haar zyde staat het **BLYSPÉL**, gemaak-
kerd in de gedaante van eenen **HARLEKYN**
óf Kluchtspélspeelder, met een hansopje in de
hand, het téken van de ydelheid der waereld.
Voor den buik hangt een rókam, om het schurft
der gebreken door te haalen, te heekelen, én
waare het moogelyk, te zuiveren, én tót béter-
schap te brengen. Men ziet 'er byhangen eenen
houten dégen, om het grove graauw met zulk
een gróf geweer te klóppen én te raaken dat het
kraakt.

Uit de lucht ziet men néderdaalen de be-
roemde **REGEERINGE** der Stad **AMSTEL-
DAM**, gefierd met haare drie Kruiffen, Keizer-
lyke Kroon én Leeuwen. Zy verbeeldt de Voed-
sterheeren der oude Réderykkamers én hetégen-
woordige Schouwtooneel, wiens zinspreuk is
YVER, vertoond door de **BYEN** énden **KÓRF**.
Achter haar ziet men twé Engelen met den
Hoorn van **OVERVLOED**, slaande op de voor-
deelen, die de Schouwburg uit een Tooneelspél,
gericht naar de behoorlyke Tooneelwetten, te
wachten heeft.

Achter op het Tooneel verschynen de érnstige,
zédige én vermaakelyke toegelaatene **DANS-
SEN**, gevoerd op de tusschentyden, én andere
gelégenhédén van het Spél.

Tusschen de **SCHERMEN** ziet men de zaa-
ken verbeeld, die op het **TOONEEL** gedaan
wordende, den aanschouwer, om de onwaar-
schynlykheid, zouden verveelen én hinderen; als
moorden, én wat dés meerder, die, naar de lés
van Horatius, alleenlyk door verhaal moeten
vertoond worden.

Heel achter aan staat een **HERCULÉS**, bee-
zig met een **HYDRA** te dooden, het waare
oog-

oogwit der Tooneelfpélen, waar van de Deugd altyd de hoofdstóf weezen moet: zo dat de HYDRA, die de Héld met zynen knóds te keer gaat, een réchte afbeelding is van de gebréken die in byzondere ménfchen, óf hooge perfoonaadjen, bespeurd én gestraft worden.

In het verschiet staat de Témpeel der GOEDE VERKIEZINGE, hebbende op het spits de PYTHAGORISCHE Y: waar toe de Dichters, die den réchten wég vólgen, toegang hebben.

Aan de zyde ziet men de ZON, zo lang door onkunde bezwalkt, én met névelen overtoogen, eindelyk hélder opgaan, zynde de wanórde der ONWEETENHEID verdreeven door de GESCHIKTHEID én Orde der naauwkeurige Tooneelwetten, zonder wélke geen TREUR-BLYNÓCH KLUCHTSPÉL bestaan kan.

Het TOONEEL is van boven naar de wyze der OPERAAS geschikt, én voert tót sieraad eenige BORSTBEELDEN van KEIZEREN, ten teken dat de voorwérpen der TREURSPELEN, die het gewigtigste wérk voor den SCHOUWBURG verftrekken, grootfch én verheven moeten zyn.

C O P Y E
V A N D E
P R I V I L E G I E .

DE Staaten van Holland ende Westvrieland, *Doen te weten*, Alzo ons vertoond is by die van het *Kunstgenootschap* NIL VOLENTIBUS ARDUUM, tot Amsterdam, hoe dat zy Suppl anten, op 't voorbeeld van Italiaansche, Engelsche, en Fransche Academiën, voor veele Jaaren, met zorg, moeiten, en ongemeene kosten, hun Kunstgenootschap hadden opgerecht tot opbouwning en voortsetting van de Nederduitsche Taale en Dichtkunst; ten welken einde de Supplianten, en deszelfs Kunstgenootschap, door ons op den 14^{en}. van Maart, 1692, was begunstigd by continuatie van hunne voorgaande Privilegie of Oëtrooy, om geduurende den tyd van vyftien Jaaren, alle hunne Werken, en die derzelver Leden, alstoen reeds gemaakt, gedrukt, en ingevolge van tyd verder te maaken, te drukken, herdrukken, uit te geeven, en te verkoopen, en zulks by uitsluiting van alle anderen, onder wat pretext dat het ook zoude mogen weezen, alleen te mogen drukken, herdrukken, uitgeeven, en verkoopen in zodaanigen formaat, en Taalen, als het de Supplianten geraaden zouden vinden, en dat op zulke straffen, of peene voor de Contraventeurs als breeder by 't voorgaande Oëtrooy uitgedrukt stont. En dewyl de gemelde Onze Privilegie op den 14^{en}. deezes Maand Maart, stont te expireeren, en zy Supplianten gaerne in hunnen arbeid en yver zouden volharden, en groote onkosten hadden gedaan, dagelyks doen, en vervolgens doen zouden, onder andere met het uitgeeven van eene Nederduitsche Grammatica, gelyk ook met hunne werken te verciereen met titelprenten, en andere kopre kunstplaatzen, en Muzykstukken, naar vereisch der zaken: En beducht zynde, niet zonder reden, dat eenige baatzoekende Menschen, op de eene of de andere wyze, tot ontluistering hunner werken, en groote schade en naedeel

geeven of te verkoopen; op de verbeurte van alle de naa-
gedrukte, ingebrachte, ofte verkochte Exemplaren, en
een boete van *drie honderd guldens* daar en boven te ver-
beuren, en te appliceeren een derde part voor den Offi-
cier die de calange doen zal, een derde part voor den Ar-
men der plaatse daar 't casus voorvallen zal, en 't re-
sterende derde part voor de Supplianten; indien verstan-
de, dat wy de Supplianten met deeze onze Octroye alleen
willende gratificeeren tot verhoedinge van haare schade,
door 't nadrukken van alle de voorschreeven werken, daar
door in geenige deelen verstaan den inhouden van dien
te autorisèeren ofte te advoueeren, en veel min 't zelve
onder onze protectie en bescherminge, eenig meerder Cre-
dit, aanzien, ofte reputatie te geeven, nemaar de Sup-
plianten, in cas daar inne iets onbehoorlyks zoude influ-
eeren, alle 't zelve tot haaren lasten zullen gehouden wezen
te verantwoorden, tot dien einde wel expresselyke begee-
rende, dat by aldien zy deezen onze Octroyen, voor alle
de voorschreven werken zullen willen stellen, daar van
geen geabbrevieerde ofte gecontraheerde mentie zullen mo-
gen maaken, nemaar gehouden zullen wezen, 't zelve
Octroy in 't geheel en zonder eenige omiffie daar voor
te drukken, ofte doen drukken, en dat zy gehouden zul-
len zyn een Exemplaar van alle de voorschreven wer-
ken, gebonden ende wel geconditioneert, te brengen in
de Bibliotheek van onze Universiteyt tot Leiden, en daar
van behoorlyk te doen blyken; alles op peene van 't effect
van dien te verliezen; Ende ten einde de Supplianten deeze
onze Consente en Octroye mogen genieten, als naar be-
hooren. Lasten wy allen en iegelyken die 't aangaan mag,
dat zy de Supplianten van den inhoud van deeze laaten, en
gedoogen, rustelyk, vredelyk en volkomentlyk genieten
en gebruiken, Cesserende alle belet ter contrarie. Gedaan
in den Hage onder onzen grooten zeegel hier aan doen
hangen, op den 14^{en}. Maart, in 't Jaar onzes Heeren, en
Saligmakers zeventien hondert en zeven.

A. HEINSIUS.

Ter Ordonnantie van de Staaten,

SIMON VAN BEAUMONT.